

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR GLOBALA STUDIER

Från kunskap till förändring

En explorativ studie inifrån fyra förändringspraktiker
för ett mer hållbart Göteborg

Lisa Kolarby

Examensarbete för kandidatexamen i Globala studier
Bachelor thesis in Global Studies

Examensarbete:	15 hp
Program och kurs:	Kandidatprogrammet i Globala Studier, GS1511
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vårtermin/2020
Handledare:	Per Knutsson

Abstract

The purpose of this thesis is to contribute to the growing literature of sustainability transitions and sustainability practices for change towards sustainability. The study aims to explore how a deeper understanding of sustainability practices may contribute to bridging the gap between knowledge and transformative change. To do so, the qualitative study brings forward empirical insights from interviews with actors engaged in a wide range of practices that outspokenly strive toward transition and/or sustainability in the Gothenburg region, Sweden. The practices studied include a long-term environmental- and climate program, a social and cultural transition movement, an agricultural cooperative, and a regional city development project. Focus lays on how sustainability as a form of reproductive knowledge is perceived within these practices, and how the link between that and how change for sustainability is brought. The theoretical analysis highlights the underlying ontological assumptions influencing and steering certain types of sustainability transitions. Central to this study is the concept of *knowledge*, *change* and *agency*. Therefore, the theoretical framework integrates critical insights from *political ecology* to address the role of power in sustainability issues and practices. The result suggests that despite a common vision to bring change for sustainability, the road is not given, and change is described rather differently. It acknowledges that context is a major factor and concludes that depending on the understanding of the “problem”, individual vs structural change is determined. The practices represent a pluralism of knowledges and the analysis uses the different environmental interest to forefront relations of power embedded in change for sustainability. Finally, the study suggests that these insights are critical for guiding transformative change.

Tack

Det har varit speciellt att skriva den här uppsatsen just den här tiden – distanserad från omvärlden i en Coronapandemi.

Jag vill *tacka* min handledare för din tid och genuint visat intresse för studieämnet. *Tack* även till er som gav av er tid för att delta i studien, och som gjorde den möjlig.

Ett speciellt *tack* till familj och vänner som stöttat, peppat, men också fått mig att tänka på annat den här våren.

Innehållsförteckning

KAPITEL 1. INTRODUKTION.....	3
1.1 BAKGRUND OCH PROBLEMFÖRMULERING.....	4
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	7
1.4 UPPSATSENS DISPOSITION	8
KAPITEL 2. ÄMNES- OCH TEORETISK ANKNYTNING.....	9
2.1 TEORETISK BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING.....	9
2.2 TEORETISKT RAMVERK	11
2.2.1 Omställning/förändring för hållbarhet.....	11
2.2.2 Omställning, politisk ekologi och agenskap.....	12
KAPITEL 3. METOD, URVAL OCH MATERIAL	16
3.1 EMPIRISK METOD.....	16
3.1.1 Kvalitativ metod.....	16
3.1.2 Material och urval.....	16
3.1.3 Samtalsintervjuerna.....	18
3.1.4 Intervjuguide.....	19
3.1.5 Forskningsetiska överväganden	19
3.2 ANALYTISK METOD	20
KAPITEL 4. RESULTAT OCH ANALYS.....	22
4.1 INTERVJU A.....	22
4.1.1 Bakgrund till intervjun – kort beskrivning av programmet.....	22
4.1.2 Intervjun	23
4.2 INTERVJU B	27
4.2.1 Bakgrund till intervjun – beskrivning av rörelsen.....	27
4.2.2 Intervjun	27
4.3 INTERVJU C	33
4.3.1 Bakgrund till intervjun – beskrivning av föreningen.....	33
4.3.2 Intervjun	33
4.4 INTERVJU D.....	37
4.4.1 Bakgrund till intervjun – beskrivning av projektet.....	37
4.4.2 Intervjun	37
KAPITEL 5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER.....	42
KAPITEL 6. AVSLUTNING	44
6.1 FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING	44
REFERENSLISTA	45
BILAGOR.....	52

Kapitel 1. Introduktion

I detta första kapitel introduceras läsaren till studien. Varför behövs den? Vad är bakgrunden och syftet? Vidare redogör kapitlet för de avgränsningar som gjorts. Sist ges en översikt av uppsatsens disposition.

1.1 Bakgrund och problemformulering

Vi hör allt oftare forskare, debattörer och beslutsfattare hävda att vi just nu befinner oss i en kritisk tid, där åtgärder för att vända den negativa globala trenden av klimatförändringar och ohållbart nyttjande av naturen måste vidtas för att kunna undvika allvarliga, negativa konsekvenser (IPCC, 2020; WMO, 2020).

Forskningen som belyser detta är omfattande. De internationella organen fortsätter att publicera rapport efter rapport som beskriver det aktuella kritiska läget i världen. Svart på vitt läggs utsläppssiffror fram som pekar på att vi i många fall redan överskrider de planetära gränserna för mänsklig påverkan av globala ekologiska system och biofysiska processer (IEA 2019; Stockholm Resilience Center, u.å.). Behovet av vetenskap för att förstå de konsekvenser som en omfattande mänsklig påverkan av naturen kan leda till, men också för vi ska kunna uppnå en hållbar utveckling, är uttalat. ”*Science is 'key' to pushing forward the 2030 Agenda*”, uttryckte Förenta Nationernas (FN) forum för utveckling (UN News, 2019, 11 juli). I Sverige får Agenda 2030 och de 17 Globala hållbarhetsmålen allt större inflytande på nationella mål och handlingsplaner, regionala strategier, och kommunala politiska och privata verksamheter (Regeringskansliet, 2018; SKR, 2019a; SKR, 2019b; UN, u.å.).

Vidare har *hållbarhet*, eller *hållbar utveckling*, blivit ett trendande begrepp som går att spåra i alla delar av samhället (Finco & Nijkamp, 2010). Hållbara produkter, hållbara tjänster, hållbara modeller, strategier, visioner, hållbar omställning, hållbar landsbygd, hållbara städer. Vi har idag omfattande kunskap om de hållbarhetsutmaningar vi står inför. Trots detta är åtgärderna än så länge för få och sällan tillräckliga (UN, 2019; UNEP, u.å.). I allt fler sammanhang förespråkas nödvändigheten av en *transformativ* förändring (IPBES, 2019, s. 14). En sådan förändring innebär både mer strukturella samhällsförändringar, som till exempel ny lagstiftning, och ett skifte av sociala normer och beteendemönster på individnivå (Chan, u.å.). Inom forskningen finns en bred samstämmighet om att den ”miljökris” vi befinner oss i kräver omfattande systemförändringar på samhällets många nivåer (Shove & Walker, 2007; Kuokkanen et al., 2018).

Ett av de sammanhang där det händer mycket inom det här området är stadsutveckling. Just städer och utvecklingen av urbana miljöer pekas ut som särskilt väsentliga i uppfyllandet av hållbara och jämlika samhällen (UN, 2020, s. 109; WWF Sweden, 2019). I Sveriges regerings handlingsplan för Agenda 2030 definieras en hållbar stadsutveckling utifrån

[...] en helhetssyn på hur städer ska omfatta både miljömässiga, sociala och ekonomiska dimensioner. Det handlar om att åstadkomma goda livsmiljöer, d.v.s. väl fungerande och robusta städer som utformas för alla. Den fysiska miljöns utformning kan bidra till att minska segregationen, öka den sociala sammanhållningen och ge förutsättningar för att nå nationella klimat- och miljömål (Regeringskansliet, 2018, s. 45).

Städer är centrala för att åstadkomma de radikala systemförändringar som är nödvändiga för att uppnå såväl lokal som global hållbarhet (Wolfram & Frantzeskaki, 2016), och under de senaste decennierna har stadsutveckling blivit ett allt mer förekommande tema för forskning och policy. Vad som utmärker denna trend är en förståelse av städer som komplexa system och också platser där möjligheterna för förändring koncentreras. Städer är alltså både spännande och viktiga föremål för studier som vill bidra till att bättre förstå förändring för hållbarhet.

Inom ramen för hållbar stadsutveckling utgörs utgångspunkten för det här examensarbetet av det nuvarande glappet mellan kunskap och samhällsförändring (O'Brien, 2012). Kunskapen och medvetenheten om att samhällen behöver ställa om finns, mål och strategier likaså, men förändringen tycks inte ske i önskad takt eller önskat omfång. Jämför Coronapandemin som under den här våren har visat på enorm organisationsförmåga och individer som radikalt ändrat sina rutiner och levnadsmönster från en dag till en annan (Holmgren, 20 april, 2020). Varför händer inte mer när det kommer till att ställa om samhället till att bli långsiktigt hållbart?

Det är här som behovet av samhällsvetenskaplig kritisk forskning kommer in. Klimatpolitiska forskningsrapporter och handlingsplaner fyller givetvis en viktig funktion, men existerande konceptuella ramverk tenderar att bli allt för teoretiska och teknologi-centrerade, och har därför hittills misslyckats med att ge upphov till och vägleda effektiva strategier i praktiken (Lawhon & Murphy, 2011, s. 355). Fokus har ofta legat på att identifiera och förklara miljöproblem, och antagandet att lösningar skapas genom ett nytt kontrakt mellan vetenskapen och samhället. Men för att få till förändring i den takt som krävs behöver vi

skifta fokus till frågan om *förändringen* som sådan (O'Brien, 2012). För att överbrygga glappet mellan kunskap och förändring behöver forskningen i större utsträckning fokusera mindre på att översätta miljöproblem till "enkla" och endimensionella lösningar, och istället lägga mer vikt på att reflektera över och synliggöra de underliggande antaganden och paradig som avgör vilken förändring som möjliggörs och därmed ges företräde (O'Brien, 2013, s. 588).

Målsättningen med den här uppsatsen är därför att bidra till kunskapen om hur vi både individuellt och kollektivt förstår förändring, och hur mer omfattande systemförändringar för hållbarhet kan bli verklighet. En sådan ansats innebär att i större utsträckning belysa hur makt spelar in i en sådan förändring (O'Brien, 2013). Konflikter och motsättningar är inbäddade i frågor som berör miljöförändring och omställning för hållbarhet (EEA, 2019; Lawhon & Murphy, 2011). Därför gynnas studier kring förändring för hållbarhet av politiskt-ekologiska perspektiv som hjälper till att identifiera platser för konflikt i frågan om vilken typ av förändring som behövs i samhällets omställning (Lawhon & Murphy, 2011).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att genom en explorativ och tolkande studie bidra till en ökad förståelse för hur glappet mellan kunskap och förändring i omställningen till ett hållbart samhälle kan överbryggas. Detta görs genom att titta på fyra olika exempel på förändringspraktik inom Göteborg. Dessa initiativ utgörs av ett miljö- och klimatprogram, ett stadsutvecklingsprojekt, en social och kulturell omställningsrörelse, samt ett odlingskooperativ. Genom att tillämpa ett politiskt-ekologiskt perspektiv kommer studien särskilt att belysa hållbara praktiker som inbäddade i relationer av makt, där frågor om agenskap¹ är centrala.

För att fullfölja studiens syfte ska **följande tre** frågeställningar besvaras:

- Vad för slags kunskap om vad som utgör hållbarhet ligger till grund för praktikerna?
- Vilka metoder och/eller strategier för förändring föreslås i dessa praktiker?
- Hur ser aktörerna på sitt agenskap i relation till den förändring de vill uppnå?

¹ Från engelskans *agency* som belyser hur makt verkar subjektivt genom sociala identiteter, och som innebär en "[...] theorization of the materiality and politics of the everyday struggles [of individuals and collectives]". (Mohanty, 2003).

1.3 Avgränsningar

Jag vill vara tydlig med att studien *inte* önskar bidra till en förenklad bild av hur och var förändring sker, utan genom att vara transparent med avgränsningen poängteras att studien endast rör en liten del av den större helheten. Förändring för hållbarhet är komplext, och det finns en uppsjö av forskning i ämnet (O'Brien, 2012). För att ändå kunna ta ett grepp om förändring för hållbarhet som fenomen och för att kunna studera praktiker och initiativ som verkar för sådan förändring, har flertalet avgränsningar gjorts.

Många platser eller städer hade kunnat varit intressanta föremål för studien, men för att göra det praktiskt möjligt för mig att utföra den har studien begränsats till praktiker inom Göteborg.

En vidare avgränsning av ämnet innebär att förändring för hållbarhet kommer studeras inom området *stadsutveckling* och specifikt **socioekologisk lokal stadsutveckling** som innebär ”[...] en hållbar stadsutveckling med medvetenhet om hur miljömässiga och sociala åtgärder kan hänga ihop och påverka varandra.” (Tunström, Gunnarsson-Östling & Bradley, 2015, s. 9). Det är ett brett område som i sig täcker flera olika praktiker vilka jag väljer att inte redogöra för ingående². För att kunna genomföra studien har det varit nödvändigt att avgränsa den till att utforska praktiker som rör sig inom något/några av dessa.

Vidare finns det många definitioner av vad *hållbarhet* är och hur det tar sig uttryck. Fokus för den här studien är *inte* att erbjuda en fördjupad diskussion av begreppet som sådant, då fokus istället ligger på hur förändring mot hållbarhet tar sig uttryck i *praktiken*. Avgränsningen innebär även att praktikerna som studeras har gemensamt att de rör sig inom **ekologisk hållbarhet** och att det finns en mer eller mindre tydlig koppling till miljö- och/eller klimatfrågor. Detta ska dock *inte* bidra till en förenklad eller endimensionell bild av hållbarhet, utan ska förstås som en avgränsning som motiveras av studiens problemformulering och ämnesval. Med det sagt grundas studien på en förståelse för hur ekologiska, sociala och ekonomiska dynamiska processer verkar i miljöproblem och i

² Tunström, Gunnarsson-Östling och Bradley (2015) identifierar **tolv exempel** på socioekologisk praktik inom stadsutveckling. Dessa är (1) *Främja cykelkultur*; (2) *Gemensamma och icke-kommersiella rum*; (3) *Minska den miljöbelastande konsumtionen*; (4) *Medborgardeltagande genom miljöpedagogik*; (5) *Att koppla trygghet till hållbarhet*; (6) *Odla för hållbar utveckling*; (7) *Medvetenhet om hyreshöjningars konsekvenser*; (8) *Bostadens konsekvenser i när och fjärran*; (9) *Teknik som underlättar resursbesparing*; (10) *Lokal el från sol och vind*; (11) *Verka för lokala resursflöden*; och (12) *Medproducera stadsmiljön* (Tunström, Gunnarsson-Östling & Bradley, 2015).

förändring för hållbarhet.

Här vill jag sist göra klart för att uppsatsen *inte* syftar till att utvärdera verksamheterna. Detta spelar roll för avgränsningen av studiens empiri. Insamlingen av det material som är föremål för undersökningen sker primärt i form av intervjuer. Centralt är således ”inifrån-perspektivet”, det vill säga personernas egna beskrivelser. Praktiker består av många element, och tyngdpunkten i studien ligger på hur initiativet som förändringspraktik förstås av deltagarna, samt hur de själva ser på vilken roll denna praktik har i en större samhällsförändring. Många aspekter av initiativen kommer därför *inte* att beröras, eller beskrivas särskilt ingående, till exempel organisationens interna struktur och uppbyggnad, ekonomi och budget etcetera. Dessa element hade varit mer relevanta om syftet varit att utvärdera initiativen som hållbara organisationer. Vad som istället är av intresse är praktiken och hur den ska bidra till en mer hållbar stad. Den här aspekten av avgränsningen grundas på att studien *inte* utgår från en objektiv förståelse av hållbarhet, utan som något som konstrueras av ekologiska och sociala processer. Det intressanta är att genom subjektiva beskrivelser försöka synliggöra de sociala och politiska dimensionerna av förändring för hållbarhet.

1.4 Uppsatsens disposition

Detta första kapitel har syftat till att ge en introduktion till studien, liksom till att placera studien i en större kontext för att motivera dess relevans. Med syftet och frågeställningarna formulerade redogör nästföljande **kapitel 2** för hur studien mer ingående knyter an till ämnet. Där placeras studien i relation till dels tidigare forskning, dels teoretiska perspektiv och begrepp. Det följs av **kapitel 3** som beskriver metoden och urvalet för insamlingen av materialet. I det kapitlet förtydligas även de metodologiska utgångspunkterna för studien, samt forskningsetiska överväganden. **Kapitel 4** utgörs av ett längre resultatavsnitt där empirin analyseras utifrån det teoretiska ramverket. Det följs av **kapitel 5** som består av en slutdiskussion. Avslutande **kapitel 6** ger förslag på vidare forskning.

Kapitel 2. Ämnes- och teoretisk anknytning

I det här kapitlet redogörs först för hur studien anknyter till tidigare forskning. Därefter presenteras det teoretiska ramverket och analys-schemat som ger verktyg för att operationalisera centrala perspektiv och begrepp i förhållande till empirin.

2.1 Teoretisk bakgrund och tidigare forskning

Studien knyter an till Globala Studier som forskningsfält sett till att den intresserar sig för de sociala dimensionerna av de lokala praktikerna, och vill synliggöra hur strukturer och relationer av makt påverkar och påverkas av dessa. Centralt för studien är kunskap om hållbarhet, men ännu mer hur hållbarhet ska bli verklighet genom samhällsförändringar. Problemet som studien ska bemöta är att vi vet mycket om vad vi gör som inte är hållbart, men den förändringen som sker för att möjliggöra hållbar utveckling är mindre omfattande. För att motivera studiens vetenskapliga relevans följer nedan ett avsnitt vilket placerar studien i relation till tidigare forskning som behandlar detta ämne.

Hållbarhetsforskning [Sustainability Science på engelska] har under de senaste decennierna utvecklats inom både samhälls- och naturvetenskapen till ett brett interdisciplinärt forskningsfält. Kort sagt har det huvudsakliga objektivet varit att öka förståelsen för hur samhälle och natur interagerar i ett komplext system, och hur lokala och globala processer samspekar. Hållbarhetsforskning som fält har kretsat kring att teoretiskt utveckla förståelsen för dessa dynamiker, och förespråkade ökad global kunskapsspridning och informations- och teknologiutbyte i omställningen till hållbara samhällen (Kates et. al., 2001).

Miller et al. (2014) är några i raden av de som har pekat på forskningsfältets begränsningar. Bland annat menar man att fältet behöver utvecklas till att reflexivt bemöta det faktum att kunskapen som har kommit ut har misslyckats med att guida den önskade och mer omfattande samhällsförändringen som krävs. Leeuw, Wiek, Harlow och Buizer (2012) ser samma problematik och argumenterar för att hållbarhetsforskningen ska överge den snäva problem- och lösningsorienterade approachen. De har föreslagit att forskningen behöver utmana traditionella gränser och anamma nya metoder som sätter deltagande och partnerskap i centrum. Med andra ord innebär det att överbrygga naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga discipliner för att bemöta glappet mellan vetenskaplig kunskap och samhällsförändring (Leeuw et al., 2012; Brondizio et al., 2016).

Flera försök till detta har gjorts inom *kulturgeografin* som i fråga om global miljöförändring bidragit till att skifta fokus från *miljö* till *förändring* i sig. Bland andra O'Brien (2012; 2013) har byggt en argumentation på att synliggöra bakomliggande system och strukturer som orsakar miljöproblem. O'Brien lyfter att vetenskaplig expertis inte har räckt till för att få individer, politiska institutioner eller företag att ändra sina beteenden i önskad riktning eller omfattning. Som en förlängning har hon pekat på att om glappet mellan kunskap och förändring ska överbryggas behövs forskning som "[...] *encourages scientists, decision-makers, and activists alike momentarily to step outside of their favorite paradigm to consider alternative possibilities* (O'Brien, 2013, s. 591). Turnheim och Nykvist (2019) har i en något liknande argumentation visat på hur forskningen kring hållbara omställningar behöver synliggöra hur olika inställningar till förändringen existerar samtidigt, som inkluderar vissa perspektiv och kunskaper och exkluderar andra. I motsats till en "top-down"-approach behöver fler studier omfamna möjligheterna i en pluralism av kunskaper för att guida förändringspraktiker till deliberativ dialog mellan en bred representation av deltagare (ibid.).

Detta har inneburit att blicken riktats mot agentskap, något som det tekno-centrerade forskningsfältet kring omställning för hållbarhet tidigare har blivit kritiserat för att ignorera (Kuokkanen et al., 2018). Leew et al. (2012) har visat hur "[...] *slow life movements, locally based economies, bottom-of-the-pyramid entrepreneurs, transitions towns, and various other initiatives* [...] *can be powerful triggers for societal change*" (s. 117). De har även belyst att forskningsfältet har vidgats till att bättre fånga upp perspektiv från småskaliga initiativ och variationen av förändringspraktiker. Det visar även de många studier som fokuserar på just agentskap som fundamentalt element i omställningar (Fischer & Newig, 2016; De Haan & Rotmans, 2018), liksom studier kring småskaliga progressiva och radikala initiativ för samhällsomställning (Holt Giménez & Shattuck, 2011; Seyfang & Haxeltine, 2012). Bland annat återfinns studier av svenska lokala ekologiska odlingar som alternativ till storskaliga neoliberal matproduktionssystem (Von Oelreich & Milestad, 2017; Dubois, 2019).

Där till finns kvalitativa studier som fokuserat på att öka förståelsen för hur aktörer diskursivt förstår hållbarhet, som ett försök att översätta kunskap till handling (Hoffman, Lubeel & Hillis, 2014; Kuokkanen et al., 2018).

Det som följer genom ovan nämnda studier är kopplingen mellan kunskap och förändring. Hur ska vi producera och förstå kunskap för att få till den omfattande förändringen som är

nödvändig för hållbara samhällen? Vilka delar av samhället behöver vi titta på? Tidigare studier har blivit kritiserade för att vara för tekno-centrerade och uttalat finns behov av att i större utsträckning titta på förändring för hållbarhet utifrån ett *agentskapsperspektiv*. Som genomgången ovan pekar på har många spännande studier gjorts om hur omställning för hållbarhet sker på många nivåer mellan många olika aktörer. Fallstudier som kombinerar omställningsteori med *politiskt-ekologiskt perspektiv* har däremot inte funnits med särskilt mycket alls. En sådan kombination blir en gynnsam utgångspunkt för den här studien som *både* tittar på förändring *och* betonar agentskap. Det politiskt-ekologiska perspektivet bidrar med att bättre förstå hur agentskap, struktur och relationer av makt spelar in i förändringen för hållbarhet.

2.2 Teoretiskt ramverk

Studien grundar sig på behovet av forskning som kompletterar och vidgar tidigare försök att från forskningens sida formulera lösningar på samhällets hållbarhetsproblematiker. Som visat ovan behöver vi bättre förstå hur samhällen (inte) ställer om till att bli mer hållbara. Detta görs genom att titta närmre på praktiker som uttalat ska bidra i omställningen till en hållbar stad i Göteborg. För att kunna synliggöra och förklara mönster i materialet används ett teoretiskt ramverk. Som en *första* del ska det teoretiska ramverket ge verktyg till att analysera hur underliggande ontologiska grundantaganden om förändring och agentskap påverkar vilken typ av förändring som blir möjlig. Specifikt inkluderas därför *omställningsteorier* som behandlar förändring för hållbarhet. Den *andra* delen väver in *politiskt-ekologiska perspektiv* för att ge verktyg till att analysera empirin utifrån frågor om agentskap, struktur och makt.

2.2.1 Omställning/förändring för hållbarhet

Samhällen står inför stora utmaningar för att bemöta miljöproblem som klimatförändringar, förlust av biologisk mångfald och överutnyttjande av naturresurser (Reid et al., 2010). Utmaningarna kräver storskaliga samhällsförändringar som inom litteraturen uttrycks genom hållbarhetsomställningar [*sustainability transitions* på engelska] (Loorbach, Frantzeskaki & Avelino, 2017; Markard, Raven & Truffer, 2012). Ett koncept som utvecklats inom ramen för dessa är *socioteknologisk omställningsteori* (S-T-O-T) [egen översättning från engelska] som ser till nödvändigheten av såväl nya teknologiska innovationer och ekonomiska incitament, som beteendeförändringar och skiften av kulturella och sociala normer för omställning (Geels, 2010). Studien refererar implicit till socioteknologisk omställning när det talas om samhällsförändring. Det ska åter nämnas att förändring är komplext och förklaras

och förstås olika beroende på perspektiv och utgångspunkt (Lawhon & Murphy, 2011). För att det ska vara möjligt att i studien teoretiskt ta sig an förändring som fenomen har S-T-O-T som väletablerat fält för hållbarhetsstudier använts som utgångspunkt (ibid.). Valet motiveras vidare av att S-T-O-T lägger vikt vid just *hållbarhetsförändringen* snarare än *hållbarhetsproblem* och målsättningar.

Socioteknologisk omställning av samhället innefattar komplexa processer och många olika aktörer, institutioner, relationer och praktiker (Lawhon & Murphy, 2011).

Samhällsförändring förstås utifrån interaktioner mellan olika processer. Inom den här teorin är det specifikt Frank Geels (2010) *ontologier*³ som kommer användas som analytiska redskap i det teoretiska ramverket. Geels erbjuder ett systematiskt försök att förklara omställningar till hållbarhet med hjälp av *sju* generella samhällsteorier och grundläggande ontologiska antaganden. De sju ontologierna och deras antaganden i särskild relation till förändring för hållbarhet presenteras längre ned i det analytiska ramverket (*tabell 1*).

2.2.2 Omställning, politisk ekologi och agentskap

Studier kring S-T-O-T har bidragit med många nya insikter för hur människa-miljöförändringar sker. För att svara på behovet av att vidga teorin till att innefatta hur agentskap, struktur och makt verkar i socioteknologisk omställning (Geels, 2010, s. 495; Shove & Walker, 2007) och för att bemöta den del av studiens problemformulering som riktar blicken mot platser för konflikt i hållbar omställning (Lawhon & Murphy, 2011), är *politisk-ekologisk* (P-E) teori användbar.

I detta avsnitt redogörs för några P-E-perspektiv i relation till S-T-O-T. Inspiration och begrepp hämtas från Mary Lawhon och James T. Murphy (2011). Författarna, liksom jag i denna studie, vill poängtera att inte all politisk ekologi nödvändigtvis passar in i S-T-O-T men perspektiven bidrar med "[...] *critical insights and conceptual ideas about the role of power, knowledge, discourse, race, gender, and relationality in shaping human-environment relationships*" (Lawhon & Murphy, 2011, s. 364). Författarna vill komplettera och stärka S-T-O-T och erbjuder därför en systematisk kritik av de dominanta perspektiv som präglat teoribildningen, vilka de konstruktivt bemöter ett och ett.

³ *Ontologier* förstås här som "[...] *foundational assumptions about the nature of the (social) world and its causal relationships.*" (Geels, 2010, s. 496).

Den första kritiken innebär att sociala och politiska relationer som spelar in i en omställning har tenderat att hamna i skymundan till förmån för ett utbrett fokus på teknologiska föremål. Istället för att förklara (miljö)problem utifrån linjära modeller och enkla orsakssamband, bör de förstås som dynamiska processer som involverar aktörer på många olika nivåer i samhället. Det medför *inte* att till exempel nya fossilfria fordon inte fyller någon funktion, utan implicerar att i exemplet ställa frågor kring hur fordonen relaterar till sociala normer och vilka som äger tillgång till dem, för att på så sätt synliggöra den politiska och sociala kontexten inom vilken fordonen befinner sig (Lawhon & Murphy, 2011, s. 360–361). I den här studien innebär det att rikta blicken till *kunskapen* bakom problemen och lösningarna.

Som en **andra kritik** har elitaktörskap och ”expert”-ledda former av omställning gynnats när de mest synliga perspektiven har varit från företagsledare, innovativa entreprenörer, forskare och högt uppsatta politiker. Kunskapsproduktionen har ofta skett inom en liten skara experter inom exklusiva samarbeten som utgått från objektiva sanningar om hur förändring för hållbarhet bör gå till. Lawhon och Murphy belyser att inte enbart teknologiska och ekonomiska mekanismer är relevanta utan likaså social och politisk förändring. Därför argumenteras också för ett bredare spektrum av aktörer som är relevanta i omställningen. Mot denna bakgrund intresserar sig studien för olika *agentskap* och förändringspraktiker som agerar på olika platser i samhället.

Den tredje och mest grundläggande kritiken handlar om att synliggöra hur *maktrelationer* spelar in i omställning. De regleringar eller innovationer som kommer ur omställningen är inte politiskt neutrala, utan helt och hållet inbäddade i relationer av makt. Beslutsfattande och strategier kring miljöfrågor innehåller en omfördelning av resurser och är i sig konfliktladdade. Implicit i den praktiska operationaliseringen av hållbara visioner får vissa sociala grupper sin vision representerad och andra inte. I studien handlar det här om att försöka synliggöra olika intressen i förändring för hållbarhet. Detta görs dock inte för att kategorisera olika typer av makt, utan använder den här insikten för att kunna analysera mål- eller intressekonflikter i förändringspraktikerna och (Lawhon & Murphy, 2011, s. 363–364).

Som en förlängning, och i viss mån förtydligande av dessa perspektiv kring kunskap, agentskap och makt, inkluderas här det konceptuella ramverk som Siri Eriksen, Andrea Nightingale och Hallie Eakin (2015) erbjuder. Ramverket hjälper studien att på ett ännu

konkretare sätt teoretiskt lyfta fram hur makt och politik oundvikligen är inbäddat i samhällsförändringar som ska svara på miljöproblem (klimatanpassning). Från detta förstås politik här i bredare bemärkelse som:

[...] the processes through which individuals and collectives cooperate and collude to order and govern everyday affairs. [...] Here, the exercise of power is inherent to all political processes, but this does not necessarily imply coercive power. Rather, the exercise of power is a productive force, one that allows for action and agency and is integral to all human interactions (Eriksen et al., 2015, s. 524, 527).

För att göra det möjligt att teoretiskt visa på hur makt och politik spelar in i samhällsomställning används begreppen *auktoritet*, *kunskap* och *subjektivitet*.

Auktoritet fångar in hur olika institutioner och individer befinner sig i konstant kamp om vilken miljöagenda som ska gälla. Kampen handlar till en betydande del om hur olika kunskaper värderas och används, och vilka som blir legitima. Samtidigt finns det en **pluralism av kunskaper** som här innebär att klimatförändring och anpassning kan förklaras på fler sätt än på vetenskaplig basis. **Subjektiviteten** illustrerar här hur individer förhåller sig till bredare samhällsprocesser där maktrelationer och kamper om kunskaper ständigt pågår. Genom att synliggöra subjektiviteter kan vi utmana hur vi ser på olika aktörskap i samhället, vilken betydelse de har för att skapa hållbar samhällsförändring, och öppna för alternativa metoder och vägar att gå. Sammanfattat bidrar dessa begrepp med att blicken riktas till de vardagliga praktikerna där dessa dynamiska processer pågår. Dessa exemplifieras av framtagandet av program och planer, praktiker inom sociala rörelser eller vardagliga aktiviteter (Eriksen et al., 2015). Begreppen plockas ut till teoretiska redskap i studien för att på ett ännu tydligare sätt behandla frågor om makt och agentskap i förändringspraktikerna.

Nedan följer ett **analytiskt ramverk** som med inspiration från ovan kritiska perspektiv sammanför Geels (2010) sju samhällsvetenskapliga ontologier med studiens centrala teman; *kunskap*, *förändring* och *agentskap*. Ramverket är en omformulerad och tolkad version av Geels förklaringsmodeller (2010). Det har tagits fram för att på ett strukturerat sätt ge verktyg till att kunna analysera empirin utifrån olika syn och grundantaganden om hur förändring sker och var agentskapet ligger. Det ska nämnas att en egen översättning från engelska till svenska har gjorts i samband med framtagandet av ramverket.

Tabell 1. Analytiskt ramverk.

Huvudtema			
I relation till en socioteknologisk omställning/förändring till ett hållbart samhälle...			
Ontologi	1. Vilken roll spelar kunskapen?	2. Var ligger den centrala förändringen?	3. Hur förklaras agentskapet?
<i>Rationellt val</i>	Kunskap om tillväxt, 'grön' investering, innovation och nya teknologier centralt	I den ekonomiska strukturen, och i statliga instrument som (miljö)skatter och subventioner t.ex. Förändring i gradvisa förändrade priser på marknaden.	Drivkraft i innovation, företag och 'grön' innovationsförmåga, konsumentbeteenden hos individen
<i>Evolution</i>	Centralt är kunskap om 'gröna' teknologier, energi-och materialbesparingar men även om större innovationer som nya transport- och industrisystem	I radikala innovationer hos entreprenörer i ekonomiskt system, som nya transport- och konstruktionsmedel, men krävs också stöd från stat och att allmänheten är med. Viktigt är långsiktiga policy-ramverk och teknologiprogram som inkluderar många olika deltagare.	Privata aktörer (individer och företag) som agerar rationellt baserat på information, anpassar sig och är flexibla.
<i>Strukturalism</i>	Kunskapen inte i sig viktig, utan det strukturella förhållandet, d.v.s. kunskap om hållbarhet avgörs och definieras av det som strukturen gör eftersträvsvärt, acceptabelt och legitimt.	I att förändra allmänhetens åsikt, i kulturen, trosföreställningar och ideologier, skaffa sig legitimitet: t.ex.: individers konsumentpreferenser som möjliggör strikta regleringar av beslutsfattare. Spiller över på politiska och ekonomiska domäner. Lokalism! Demokratisering!	Agenten som strukturen som agerar "behind the back". Social reformering, diskursförskjutning (ordens och begreppens makt), nya idéer och mobilisering. Två existerande konflikterande agendor: <i>Neoliberalism och globalisering</i> ; och <i>Hållbar utveckling och social transformation</i> . För förändring för hållbarhet krävs ett skifte från 1 till 2. Detta genom mer radikala kulturella skiften.
<i>Konstruktivism/Tolkning</i>	Finns inte bara 'en kunskap' om vad som är hållbart/vägen framåt, utan kan beskrivas olika av olika sociala grupper	Tolkningar hos individen, i intersubjektiva relationer av meningsskapande. T.ex.: lärande- och deltagandeprocesser. Gemensamma uppfattningar möjliggör förändring, olika visioner hindrar. Inte ett alternativ utan flertal mindre projekt som kan skapa nya mönster.	Kreativa och kunskapssökande aktörer i kognitiva processer och deliberativa sociala lärandeprocesser. Hållbarhetspraktiker involverar oundvikligen skilda åsikter eftersom det finns skilda meningar om vad framtiden ska vara. Inte en teknologisk lösning utan många olika "gröna alternativ" som utövas av olika sociala grupper.
<i>Funktionalism/Systemteori</i>	Viktig sett till att politiska ledare och experter identifierar systemgränser, sätter upp nya mål och tar fram ny teknologi	Externa chocker och interna spänningar som förändrar det komplexa sociala systemet – d.v.s. anpassning sker. T.ex. skulle (natur)katastrofer kunna krävas för hållbar omställning.	Experter och politiska ledare som använder forskning och teknologi för att styra system i önskad riktning. Beslutsfattare sätter (miljö)mål som omvandlas till strategier (dock svårt om miljöproblemen inte hindrar existerande system att fortgå)
<i>Konflikt och maktkamp</i>	Viktig sett till att kunskapen inbäddad i maktrelationer, möjligheterna till att få igenom t.ex. subventioner styrs av ekonomisk och politisk styrka	I skiftet i maktbalanser. Ekonomiska sektorer och policy-ramverk centrala dimensioner för konflikt och kamp.	Kollektiva sociala grupper utmanar och transformerar dominerande struktur. Försöker skaffa sig mer politisk och ekonomisk styrka
<i>Relationer/Samband</i>	Motsätter sig universella modeller då kunskap är kulturellt och historiskt inbäddad. Kunskapen skapas i det manifesterade, inte bara genom teorier.	Fokus ligger på den lokala nivån, d.v.s. bortser från multi-nivå-perspektiv. Förändring ligger i användarpraktiker och vardagliga rutiner. För omställning till hållbarhet innebär det en normalisering av nya rutiner på "efterfrågan-sidan"	Dynamiska nätverk framför aktörer. Agentskapet ligger inbäddat i nätverk och pågående relationer där identiteter, preferenser och intressen rör sig flytande. Användare som ändrar rutiner!

Kapitel 3. Metod, urval och material

Nedan följer de avsnitt som redogör för de tillvägagångssätt som använts för att samla in empiri och analysera resultatet. Kapitlet inkluderar även reflektioner kring val av metod samt några forskningsetiska ställningstaganden.

3.1 Empirisk metod

3.1.1 Kvalitativ metod

Studiens metod är av kvalitativ karaktär. Det innebär att studien inte letar efter generaliseringar genom kvantifierbara mått, utan intresserar sig för människors subjektiva beskrivelser och de unika sambanden som är av intresse. Praktikerna nås således inte utifrån vad som är objektivt observerbart, utan via inifrån-perspektiv hos representanter för initiativen. Detta val grundas på studiens motiv att problematisera bilden av förändring för hållbarhet som linjära och enkla händelseförlopp. Den kvalitativa metoden möjliggör att studera praktikerna närmre för att visa på komplexiteten av förändringsprocesser (Alvehus, 2013, s. 20–23). För att komma åt de subjektiva beskrivningarna blir just *kvalitativa intervjuer* en användbar empirisk metod för studien.

Ansatsen för den empiriska metoden är *abduktiv* då empirin och teorin förhåller sig dynamiskt till varandra i studien (Alvehus, 2013, s. 109–110). Intervjuerna är här inte överordnande teorin (jämför *induktiv* ansats) utan likt en växelverkan sker den empiriska och teoretiska reflektionen om vartannat i resultat- och analysdelen (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud, 2017, s. 285). Därför är tolkningen högst central för studien. Det innebär i sig ingen nackdel, men det ska ändå nämnas att det kommer med en del svårigheter som överväganden kring materialets relevans. Att analysera empirin med syfte att synliggöra underliggande ontologiska grundantaganden om hur förändring sker har skett med vetskap om risken att reducera empirin till teorin. Därför har mottot varit att ta med så mycket av det empiriska materialet som möjligt, och hela tiden gå tillbaka och läsa teorin för att vara öppen för nya infallsvinklar som kan komma ur dess möte med empirin (Alvehus, 2013, s. 113). Där tillkommer även att min egen förförståelse av studiens ämne, sett till bland annat studiebakgrund, har påverkat inte minst val av teori.

3.1.2 Material och urval

För att uppnå studiens syfte och söka svar på frågeställningarna, det vill säga den materialinsamling som gjorts, har intervjuer och dokumentsökning genomförts. Det **primära**

materialet är intervjuerna med respondenterna, och **sekundärt** text- och dokumentmaterial. Respondenterna har blivit intervjuade som representanter för den specifika verksamheten. Då studiens huvudsakliga empiri består av intervjumaterial fyller inte text eller dokument någon större funktion än att fungera som komplement till intervjuerna. Det innebär att hemsidor och till praktikerna kopplade dokument har använts som källor för att introducera läsaren närmre till respektive praktik.

Urvalet inleddes med en sökning på internet med syfte att identifiera verksamheter, projekt, initiativ eller praktiker som på ett eller annat sätt uttalat ska bidra till ett mer hållbart samhälle i/omkring staden Göteborg. De variabler som var gemensamma för de utvalda praktikerna var (versioner av) följande: *lokaliserat i eller in nära anslutning till staden Göteborg*, och *uttalat del i omställning/förändring och/eller ska bidra till en mer ekologiskt hållbar stad/samhälle och/eller utveckling av staden*. Detta fick konsekvensen att praktiker som bidrar till en mer hållbar stadsutveckling, men som inte uttalat beskrivs inom ramen för dessa, har uteslutits. Detta innebär dock *inte* att sådana praktiker inte bidrar till en mer hållbar stad, utan bör förstås som en nödvändig avgränsning för att kunna hitta och urskilja relevanta praktiker för studiens syfte. Följande praktiker/initiativ valdes ut:

Tabell 2. Hållbarhetspraktiker

Namn på praktik	Drivs av/involverar	Typ av praktik
Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030	Miljöförvaltningen – Göteborgs Stad	Ett program bestående av mål och strategier. Syfte att uppnå ett ekologiskt hållbart Göteborg.
Omställningsnätverket – Omställning Göteborg	Ideellt engagerade i en bredd praktiker	Ett nätverk för aktörer som vill vara med och driva omställningen till ett hållbart samhälle (i Göteborg).
Tillsammansodlingen Mölndal	Ideellt engagerade medlemmar	En förening , odlingskooperativ, som genom praktik och kunskapsutbyte vill bidra till att ställa om till ett hållbart samhälle.
Stadslandet Göteborg	Projektägare är Business Region Göteborg, och involverar civila aktörer i lokalsamhället	Ett projekt (projektid 2017–2020) inom stadsutvecklingen i norra Göteborg. Syfte att bidra i omställningen till ett koldioxidsnålt Göteborg genom att stärka lokalsamhällena.

I tabellen ovan presenteras urvalet i kronologisk ordning efter den som intervjuerna skedde i. Tabellen ger en överblick av vilken typ av praktik som har studerats och vilka huvudsakliga aktörer som driver eller involveras i praktiken.

Praktikerna valdes ut med syfte att få en spännande bredd. Först representeras ett tydligt politiskt styrt initiativ; ett långsiktigt strategiskt program som identifierar stadsutveckling som ett område för vilket Göteborgs Stad har rådighet över. Här ska nämnas att programmet vid studiens genomförande var en remissversion. Detta ansågs inte ha någon betydande inverkan på resultatet då det var arbetet kring programmet som praktik som var av intresse, inte den färdiga textversionen. Därefter representeras en tydligt civilsamhällesdriven kulturell och social omställningsrörelse, följt av en kooperativförening med ideellt engagerade medlemmar. Sist representeras ett stadsutvecklingsprojekt som kan placeras någonstans däremellan då det drivs av offentliga institutioner men involverar även personer från civilsamhället. *Respektive praktik förklaras mer ingående i nästa kapitel.*

Motivet till att skapa en bredd låg i antagandet om att förändring kan ta sig väldigt olika uttryck och aktörer från olika sektorer i lokalsamhället kan ha väldigt olika mål och objektiva för stadsutvecklingen, och så även väldigt olika uppfattningar om vad problemen och lösningarna är (Smit et al., 2019). Studien är inte i huvudsak av jämförande karaktär, vilket dock inte utesluter att den avslutande diskussionen har jämförande inslag.

3.1.3 Samtalsintervjuerna

För att nå ut till praktikerna kontaktades personen som ansågs ha en nyckelroll i verksamheten, som fick förfrågan om att delta i studien genom en intervju. Delvis deltog intervjupersonerna som kunniga om verksamheten med ett inifrån-perspektiv. Det var inte specifika händelseförlopp som var av intresse utan tankarna bakom de olika praktikerna, varför intervjupersonerna huvudsakligen måste ses som respondenter i studien. Trots att intervjupersonerna ska ses som *representanter* för praktikerna präglades oundvikligen intervjuernas teman och frågor av individuella beskrivningar av fenomen – utan några värderande ”rätt” eller ”fel” (Esaiasson et al., 2017., s. 261, 268).

Intervjuerna var semistrukturerade och baserade på öppet formulerade frågor utifrån fördefinierade teman (Alvehus, 2013, s. 83). Intervjuerna pågick genomsnittligen i 45 minuter och genomfördes digitalt via videoverktyget Zoom, med undantag för intervju *D* som på grund av tekniska problem genomfördes via telefon. Fysiska träffar uteslöts på grund av rådande samhällssituation orsakad av Covid-19-pandemin. Att de inte genomfördes fysiskt anses med stöd inte ha påverkat utfallet (Alvehus, 2013, s. 80). Däremot kvarstår en möjlig intervjuareffekt. *Hur* frågorna har ställts och även mina som intervjuares egna kroppsliga och

verbala svar kan ha påverkat intervjupersonerna både positivt och negativt. En sådan kritik behöver dock inte vara någon större invändning mot den kvalitativa intervjun som metod. För studien som inte letar efter objektiva beskrivningar passar en metod där kunskapen uppkommer i det interpersonliga *mötet* mellan intervjuare och intervjuperson (Flick, 2007, s. 88–89). Detta kan användas för att säga något om reliabiliteten (upprepningsbarheten) i studien då den kvalitativa metoden inte strävar efter samma höga reliabilitet som den kvantitativa (Alvehus, 2013, s. 122). Transparens är fortfarande av högsta vikt och för att läsaren ändå ska kunna avgöra validiteten av en mer samtalsbaserad metod finns intervjuguiden till förfogande (se *bilaga 1*).

3.1.4 Intervjuguide

Som underlag till intervjuerna användes en intervjuguide som på ett övergripande sätt illustrerar intervjuens form och innehåll på ett systematiskt sätt. Guiden är organiserad kronologiskt med en inledande uppvärmningsdel följt av de tre fördefinierade temana med tillhörande frågor; *kunskap* (om hållbarhet), *förändring* (för hållbarhet) och *agentskap*, och sist avslutningen när intervjun rundades av och respondenten fick möjlighet att tillägga något om önskat. Se *bilaga 1* för detaljerad intervjuguide. Vad som dock inte framgår i guiden är de oförutsägbara följdfrågor som dök upp under intervjuerna.

3.1.5 Forskningsetiska överväganden

Intervjuerna är en metod för att försöka förstå den del av verkligheten som är av intresse för studien, det vill säga hur kopplingen mellan kunskap och förändring för hållbarhet görs i olika typer av praktiker. Den kunskap som produceras i studien är således influerad av en mänsklig interaktion i mötet mellan mig och intervjupersonen. Det kommer med vissa moraliska och etiska aspekter som har vägts in under studiens samtliga steg (Flick, 2007, s. 23).

I metoden har övervägandena innefattat att studiedeltagarna informerat har gått med på att delta och att deras uttalanden blir underlag till studien. Således har de gått med på att materialet bearbetas. Presentationen av uttalandena och hur de positionerats i förhållande till teorin har övervägts noggrant. Det ska tydligt framgå att uttalandena står för sig själva, och att kopplingen mellan empiri och teori är oberoende intervjupersonerna och helt och hållet ett tolkningsarbete som ligger på mig som utfört studien. Vidare har relationen mellan mig och

intervjupersonerna varit professionell och de har behandlats likvärdigt. De har fått ärlig information kring deltagandet, inspelning, samt studiens syfte till den grad att de i förväg fått förbereda sig på studiens teman. Åsikter om anonymitet har tagits hänsyn till. Vid önskan om anonymitet har de informerats om vilka möjligheter och begränsningar som funnits till full anonymitet, sett till om deras yrkesroll/titel kan nämnas. Sist men inte minst har de givits möjlighet att ta del av studien innan publicering för att få chans att tycka till om specifika delar som direkt rör deras medverkan (Flick, 2007, s. 23–31).

Det är viktigt att det tydligt framgår att intervjupersonerna har deltagit som *representanter* för respektive verksamhet. Det hade därför varit mest passande att referera till dem efter roll/yrkesroll, men i resultatet används istället pseudonymer för att underlätta läsningen. Anledningen till att deras riktiga namn inte har använts är för att undvika att studien blir alltför personlig.

För att avsluta avsnittet vill jag lyfta hur min egen position har påverkat studien. Som svensk, som kvinna och tillhörande en viss samhällsklass, har jag en viss social plats i samhället som också formar mina intressen och därför även valet av studieämne och också metod. Jag har reflekterat över min roll som ”forskare” i förhållande till min sociala position och makt som jag har haft under genomförandet. Det innebär *inte* att intervjupersonerna har ansetts som maktlösa utan tvärtom har de själva valt hur de ska tolka frågorna, hur de svarar och vad de väljer att lyfta fram (Sprague, 2005). Metoden måste förstås som kontextspecifik och högst präglad av att både intervjupersoner och intervjuare oundvikligen helt kan kliva utanför sin sociala och kulturella kontext (ibid.).

3.2 Analytisk metod

Utifrån Svensson (2019, s. 133–146) kan analysen beskrivas i en femstegsmetod: 1) *bekanta mig med materialet*; 2) *organisera materialet*; 3) *närläsning*; 4) *tematisering*; och 5) *kontextualisering*. Dessa steg redogörs här inte i detalj men fungerar som en bra utgångspunkt för att ge en tydlig bild av analysprocessen.

I *steg 1* transkriberades intervjun från tal till text, redan här ett tolkningssteg (Alvehus, 2013, s. 85). Därefter organiserades materialet för att göra det möjligt att i *steg 3* närläsa intervjuerna (Svensson, 2019, s. 134). Det innebar ett aktivt meningsskapande av materialet,

det vill säga inte bara en beskrivning av vad som sagts utan att titta på det med de teoretiska ”glasögonen” utifrån det teoretiska ramverket. Tematiseringen av materialet var delvis redan gjort sett till att intervjun genomfördes i kronologisk ordning baserat på de tre temana mot bakgrund av forskningsfrågorna. Däremot innebar det ett nytt moment i att försöka leta efter mönster i formuleringarna för att kunna matcha materialet med teorin (Svensson, 2019, s. 142). Som ett sista steg kontextualiserades materialet i diskussionsformat. Analysen kan förstås som en process där empirin plockades ut ur sitt sammanhang för att analyseras med hjälp av teoretiska verktyg. Diskussionen blev det sista steget där empirin placeras ”tillbaka” i den ursprungliga sociala/politiska/kulturella kontexten och när den mer övergripande reflektionen av studiens resultat skedde (Svensson, 2019, s. 146).

För att reflektera över resultatet i relation till teorin har ett aktivt tolkningsarbete utförts där såväl manifesta som latenta budskapet i empirin söktes efter. Det har krävt analytiska verktyg (Esaïasson et al., 2017, s. 227). Vad som är av intresse för studien är att komma åt praktikerna via respondenternas egna ord och beskrivelser om vad som är hållbart och förändringen dit. Därför har den analytiska metoden inslag av *idé- och ideologianalysen* samt *diskursanalysen*.

Analysen har inneburit att leta efter idéer och föreställningar hos respondenterna och placera dessa i ett större sammanhang. Därför har den *förklarande idé/ideologianalysen* varit användbar. Den kräver att externa kompletterande källor och teorier integreras. Ett sätt är att i materialet leta efter värdeutsagor (normativa ideal och målsättningar runt det ”hållbara”), *beskrivande utsagor* (beskrivning av problem), och *föreskrivande/preskriptiva utsagor* (vad som uttrycks som lämpligt i en situation, hur vägen för att nå hållbarhet beskrivs). Detta är inspirerat av Lindbergs modell för kvalitativ analys av idéer och ideologiskt innehåll (refererad i Bergström & Svärd, 2018, s. 144–146, 165).

Genom att hämta inslag från *diskursanalysen* har det varit möjligt att visa hur makt spelar in då kunskaper (om hållbarhet och förändring för hållbarhet) skapar *subjektspositioner* som avgör människors handlingsmöjligheter (Bergström & Ekström, 2018, s. 258). Förtydligat handlar det om att urskilja mönster i hur intervjupersonerna talar om en viss sak, och hur det förstås som del av en större samhällsstruktur. Detta är inspirerat av Laclau och Mouffes diskursanalys (refererade i Bergström & Ekström, 2018, s. 264–265).

Med hjälp och inspiration från dessa två metoder har materialet analyserats med syfte att ur vardagliga uttryck urskilja särskilda idéer om vad en hållbar stad betyder och förändringen dit. Detta med utgångspunkt i att idéer och särskilda föreställningar om verkligheten hjälper till att reproducera vis typ av kunskap som då avgör hur vi handlar och vilken förändringspraktik som blir möjlig inom den specifika kontexten.

Kapitel 4. Resultat och analys

*Nedan följer resultatet som kommit ur de fyra intervjuerna (A-D). Resultatet presenteras i en flytande form där materialet analyseras i förhållande till studiens teori. Analysen är strukturerad baserat på studiens tre teman: **kunskap**, **förändring** och **agentskap**.*

En kort bakgrundsbeskrivning

En förutsättning för att kunna tillgodogöra sig analysen är att veta något om det gemensamma sammanhanget som praktikerna rör sig inom i Göteborgsområdet. Göteborg utmärker sig nationellt och globalt och har en bild av att vara hållbar. Bland annat har staden valts till världens mest hållbara destinationsmål de senaste fyra åren (Göteborg & CO, u.å.), och i år 2020 planerades en global konferens inom hållbar stadsutveckling hållas i Göteborg (Beyond 2020, u.å.). Själv beskriver staden sig som en av de främsta städerna i världen på att bemöta klimatförändringar (Göteborg & CO, u.å.). Göteborg som stad är ett spännande objekt för forskning kring hållbarhet och det märks inte minst i det höga antalet studier som gjorts (Simon et al., 2016; Tahvilzadeh, Montin & Cullberg, 2017; Scheller & Thörn, 2018).

4.1 Intervju A

Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030 och projektledare "Clara"

4.1.1 Bakgrund till intervjun – kort beskrivning av programmet

På uppdrag av Göteborgs Stad har miljöförvaltningen arbetat tillsammans med stadsledningskontoret och andra relevanta tjänstepersoner för att ta fram en ny version av stadens nuvarande miljöprogram. Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030 ska vara den gemensamma plattformen för stadens alla nämnder och styrelser i omställningen till ett ekologiskt hållbart Göteborg år 2030 (Göteborgs Stad, 2020, s. 4). Nytt med programmet är att det ännu mer trycker på själva handlingskraften, lokal kraftsamling, och att utse tydliga drivande aktörer för de strategier som ingår (Lagerlöf, 18 mars 2020). Natur, klimat och människa är de tre områden inom vilka miljömålen har tagits fram. De innebär till år 2030

att: ”Göteborg har en hög biologisk mångfald”, ”Göteborgs klimatavtryck är nära noll”, och ”Göteborgarna har en hälsosam livsmiljö” (Göteborgs Stad, 2020).

4.1.2 Intervjun

Intervjun gjordes med Clara som arbetar som miljöutredare på miljöförvaltningen och som projektledare är drivande i att ta fram det nya miljö- och klimatprogrammet. Hon är i botten biolog men berättar i början av intervjun att hon intresserar sig mer för de stora sambanden än detaljerna. Efter att ha testat på olika yrkesroller som bland annat hållbarhetsstrateg hamnade hon på miljöförvaltningen i Göteborgs Stad. Samtliga uttalanden som följer nedan är Claras från intervjutillfället den 29 april, 2020.

Tema 1: Kunskap om vad som är hållbart

Bilden som kommer fram är att det hållbara handlar mycket om en form av anpassning till att leva på mindre resurser, och att målen ska spegla hur de planetära gränserna ska respekteras. Detta resonemang kopplas främst till följande citat:

”Om man kollar ur ett Agenda 2030-perspektiv så har ju den ekologiska dimensionen fått stå tillbaka, för både den sociala och ekonomiska, i alla fall när det gäller Sverige. Det är ju inte att det fungerar på det sättet att den ekologiska dimensionen sätter de plantera gränserna utan vi är ju hela tiden och tullar på det. Just nu är det en prioritering på de ekonomiska systemen om man säger så. [...] Programmet är ett försök att få, vad ska man säga, sätta tummen på vad innebär de gränserna för Göteborg? Vad innebär vårt ansvar? Vad är det vi faktiskt behöver steppa upp och göra när det gäller den ekologiska dimensionen?”

Här framkommer också en grundläggande vetskap om att rådande miljö- och klimatläge behöver förbättras och programmet relaterar till flera andra dokument som framkommit i liknande syfte. Bland annat grundar det sig på Sveriges nationella miljömålssystem, FN:s globala hållbarhetsmål (Agenda 2030), samt Parisavtalet. En del av innehållet i programmet är även hämtat från rapporter av FN:s vetenskapliga expertpanel för biologisk mångfald och FN:s klimatpanel. Det är tjänstepersoner på miljöförvaltningen som har arbetat fram programmet ”[...] i nära samarbete med stadens experter på transporter, klimat, biologisk mångfald, måltider, inköp, energi, kemikalier, luft och buller.” (Lagerlöf, 18 mars 2020).

Kunskapen om vad som är hållbart grundar sig därför på vetenskapliga identifikationer om nuvarande läge i naturen/livsmiljön. Men Clara förmedlar även att arbetet bakom att ta fram den nya versionen av programmet har handlat om att ”[...] *ta fram förslag på mål och indikatorer som skulle kunna förankras och bearbetas vidare i staden och utanför staden under remissperioden, och köra en lite längre remissperiod.*” Konkret innebär det att också stadens förvaltningar och bolag, akademi, näringsliv, civilsamhälle och övriga invånare i staden ska få tycka till om innehållet. Här kommer det fram en ambition om att inte bara tjänstepersoner och experter ska få fylla innehåller i programmet utan en bredd av samhällsaktörer ska involveras i miljö- och klimatprogrammet och tolkningsvis är här mer demokratiska former av kunskapsproduktion viktigt.

Tema 2: Förändring för hållbarhet

Omställningen till en ekologiskt hållbar stad kommer med ökade ekonomiska kostnader och en förändrad ekonomisk rationalitet som är anpassad till de planetära gränserna. Detta syns som tydligast i följande citat:

”[...] Omställningen kommer påverka hur vi har planerat, hur vi kommer att planera och vad vi gör. Nu har ju den ekologiska dimensionen fått lida länge. Vi lever på resurser vi inte har. Och om vi ska anpassa oss till det så kommer vi behöva ha olika tuffa beslut som kommer behöva komma till. Det kan inte vara så mycket slit-och-släng. Ska du bygga ett hus som håller längre med sunda material, med kanske material du kan återanvända, både att återanvända och att bygga på nya sätt det kostar mer. Sen betyder det kanske att man får se på kostnader ur en annan vinkel, att det kanske inte bara funkar på det klassiska ekonomiska linjära sättet att se på det. Utan vi behöver kanske tänka cirkulärt.”

Förändringen ligger här inte bara i nya material eller tekniker utan även en förändrad syn på materialens värde. Det kommer även fram att förändringen innebär att det behöver vara lätt att leva hållbart. Detta exemplifieras av ”nudging”⁴. Här skulle det vara möjligt att dra en snabb slutsats om att förändringen ligger i rationella beslut baserat på tillgänglig information, det vill säga en ontologisk utgångspunkt som **rationellt val**. Men förändringen ligger här inte

⁴ *Nudging* är ett relativt nytt begrepp som syftar till att ändra människors beteenden utan att nödvändigtvis ändra deras värderingar. Till exempel kan det handla om att få till mer hållbara och ”miljövänliga” beteenden. Små mekanismer i olika valsituationer införs som får människor att medvetet/omedvetet ”puttas” i önskad riktning utan att deras värderingar nödvändigtvis behöver ändras (Mont, Lehner & Heiskanen, 2014).

enbart i den ekonomiska strukturen i radikala teknologiska innovationer, förändrade investeringar, eller mekanismer som nudging är att förändra konsumtionsbeteenden. De politiska styrmedlen fyller en fundamental funktion i förändringen mot en ekologiskt hållbar stad och det syns inte minst när Clara pratar om hur lagstiftning och styrmedel ska ”[...] se till att det enkla är det rätta.” Den förändringspraktik som beskrivs av Clara präglas därför av en **evolutionär ontologi** då både företag och innovation, och politik och styrmedel är centralt. I en evolutionär ontologi är också långsiktiga strategiska ramverk med en bred representation av aktörer en central roll i förändringen, vilket stämmer väl in på programmet som sådant. Dessutom påverkas förändringen även av graden stöd hos allmänheten. Detta framkommer inte minst i följande uttalande:

”[...] Till synes och sist så blir det ju invånare och besökare som måste göra [det] här, vara med på tåget. För det är ju opinionen som gör att politiken känner sig trygg i att ta sina långsiktiga beslut. Och så är det ju för alla frågor, oavsett vad det är. Jag vet inte, höja skatten, då måste man ju också visa på vad ska vi ge och varför.”

Det finns nyanser i hur förändringspraktiken beskrivs utifrån programmet och miljöförvaltningen. Clara berättar att Göteborgs Stad är en aktör och påverkar utvecklingen genom bland annat stadsplanering. Däremot framkommer hur de som enskild kommun har begränsad möjlighet att påverka sett till regelverk och lagstiftning. Det finns därför inslag av **ontologin strukturalism** här därför att programmet som förändringspraktik inte verkar oberoende av en större struktur. Detta framkommer när Clara i kontext av vilka möjligheter de har att påverka säger: ”[...] Vi kan agera på mycket men vi behöver också påverka hur vi kan agera.” Det är här som det omkringliggande ”landskapet” spelar in i förändringen. Det kan förstås som den parallella utvecklingen av människors åsikter som också påverkar vilken legitimitet som olika initiativ eller incitament får. Varför inte enbart ett evolutionistiskt antagande skulle räcka till för att förklara uttalandena beror på att även idéer och diskurser spelar in i förståelsen av förändringen som ska till, som resonerar mer med strukturalism.

En central aspekt av programmet, som kommer fram i intervjun, är att förändringen kräver att många aktörer i Göteborg är involverade och att det skapas en legitimitet för att staden ska kunna ta vissa beslut. I arbetet för att staden ska bli ekologiskt hållbar har inte Göteborg Stad eller miljöförvaltningen full kontroll över samtliga områden. Programmet och de nya strategierna identifierar även ”[...] hur vi kan skapa en plattform där vi behöver fokusera på de större åtgärderna med hela samhället”. Detta blir tydligare genom följande uttalande:

”För att till exempel nå hållbar mobilitet, om vi ska minska både utsläpp och andel fordon, har ju inte Göteborg Stad full rådgighet över den frågan. Det behövs både samverkan med regionen, nationellt, och flera aktörer i Göteborg. Dels för att skapa acceptans för att ta såna här beslut, men också vad är rätt typ av prioriteringar och åtgärder?”

Detta stärker argumentet att ontologin strukturalism eftersom det framkommer hur förändringen ligger inte minst i att förändra allmänhetens åsikt, konsumentpreferenser, och att skapa legitimitet för att strikta regleringar kring till exempel utsläpp ska vara möjligt. Även demokratisering är centralt i den strukturalistiska ontologin vilket även det framkommer i intervjun då det finns en vilja av att samverka med invånarna i staden för att göra särskilda prioriteringar och åtgärder.

Tema 3: Agentskapet i förändringen

Vilken bild av vem eller vilka som ska driva förändringen kommer fram? Här är det intressant att lyfta de begränsningar och målkonflikter som programmet och miljöförvaltningen tycks stå inför i arbetet för en ekologiskt hållbar stad, för att synliggöra hur de själva ser på sitt agentskap i förhållande till den förändring de vill uppnå.

Som en bakgrund har Clara berättat att frågor om social, ekonomisk respektive ekologisk hållbarhet ligger fördelat på olika förvaltningar och bolag inom staden. I framtagandet av det nya programmet har miljöförvaltningen tagit kontakt med andra förvaltningar och bolag som driver den sociala och ekonomiska dimensionen av hållbarhet. De har även samarbeten för att se hur de strategiskt kan synka sig. Här framkommer hur förändringen ligger i att liknande intressen ska driva förändringen framåt, i synergier och att förändringen får fart av liknande agendor och mål. Miljöförvaltningen och arbetet med programmet har inte i syfte att bemöta målkonflikterna som nämns i intervjun (i förändringen för en ekologiskt hållbar stad). Istället agerar de utifrån det uppdrag som de har och det är politiken som styr riktningen. Detta kommer fram i följande uttalande:

”Vi ser det ju mer som att ja det finns konflikter, men frågan är vad vill vi? Vad vill politiken i Göteborg? För det är ju ytterst dom som bestämmer. Så vi lägger fram ett förslag, ’så här ser vi att detta behöver göras eller dom här målen behöver vi ha om vi tänker oss en framtid som bilden vi målar upp’, ja då får man styra åt det hållet. Men

absolut, det finns inbyggda målkonflikter med till exempel stadsutveckling. Att kontra ta bort grönska för att man ska bygga tätare och på så sätt förbättra ur kollektivtrafiksypunkt [...] behöva ha en förskola i ett område för att det är bättre ur det sociala perspektivet att ha nära en förskola och det enda som finns är en park där. [...] Men! Dom här olika programmen är ju ändå till fundering och ledning och styrning för personer som har de här målkonflikterna på sina bord, att kunna ta ställning till och kunna vara tydliga i att den här ståndpunkten eller det här perspektivet är det vi baserar på. Och om politiken tycker att vi går åt fel håll, ja då får de ju agera på det på nåt sätt.”

Clara förmedlar att programmet fungerar som underlag till att guida politiska beslut. Utifrån begreppet **auktoritet** spelar här makt in i dessa politiska processer som prioriteringarna innebär. Det innebär här att både institutioner och individer befinner sig i en konstant kamp om vilken miljöagenda som ska gälla och vilka kunskaper (om vad som är hållbart) som blir legitima. Göteborgs stads miljö- och klimatprogram som del i en förändringspraktik förstås då inte som passivt i förhållande till de politiska besluten utan utifrån begreppet **subjektivitet** synliggörs hur även programmet och miljöförvaltningen blir en aktör i förändringen som ”pushar” för en önskad utveckling.

4.2 Intervju B

Omställning Göteborg och engagerad ”Noomi”

4.2.1 Bakgrund till intervjun – beskrivning av rörelsen

Omställning Göteborg började sprida sig som en lokal rörelse kring år 2009. Den är del av en större nationell och global omställningsrörelse. Genom praktiker inom områden som stadsutveckling, odling, konsumtion, byggnation och transport vill rörelsen bidra till att skapa ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbara lokalsamhällen. Nätverket är öppet för alla som vill vara med och bidra och initiativen drivs av enskilda personer, grupper och föreningar (Omställning Göteborg, u.å.)

4.2.2 Intervjun

Intervjun hölls med Noomi som varit engagerad i Omställning Göteborg sedan början av 2010-talet och som den senaste tiden har kombinerat sina studier i kommunikation med påverkansarbete för nätverket nationellt. När intervjun inleds berättar Noomi kort om sig

själv och sitt engagemang. Hon uttrycker att hon är ”[...] förälskad i den levande världen, jorden” och att hennes vakenhet kring att människor förstör mycket ledde henne in i ett sökande efter att göra skillnad. Engagemanget i rörelsen började utifrån existentiella frågeställningar som har fått ta uttryck i praktiken på den lokala nivån. Samtliga uttalanden som följer nedan är Noomis från intervjutillfället den 7 maj, 2020.

Tema 1: Kunskap om vad som är hållbart

Omställningsrörelsen, liksom miljö- och klimatprogrammet, grundar sig till viss mån på vetenskaplig kunskap om ”världsläget”. När Noomi pratar kring frågan om vilken roll som kunskapen har i rörelsen nämner hon åtta principer och ingredienser som tagits fram för det globala nätverket. Hon säger att rörelsens delvis har utgått från ”peak-oil”-perspektivet:

”[...] vi lever i ett system som är beroende av fossila bränslen. Vad händer när de tar slut eller blir mycket mycket dyrare, vad händer då? Så det var ju kunskap om världsläget, av ekosystemkollapsen, av det finansiella systemet. Så det är grundat i den förståelsen av hur saker och ting fungerar. Det är viktigt att vara förankrad i en kunskap om omvärlden för att sen kunna förstå hur man navigerar åt ett annat håll.”

Trots att kunskapen om vad som är hållbart delvis grundar sig på det som är observerbart är det inte det vetenskapliga i sig, eller fakta som tycks vara tryckpunkten. Istället handlar kunskapen om att ställa frågor om vilken riktning som ska gälla och människors erfarenheter och tolkningar är centrala. Det här resonemanget grundar sig på följande uttalande:

”Det finns inget fokus på vetenskap utan det är en social och kulturell rörelse. Sen kan man använda vetenskapen för att illustrera såklart, för vetenskapen är ju en del av våra liv, det är ju inte antingen eller, utan hur fungerar den, hur kan jag använda den? Men vi är inte en problemfokuserad rörelse utan vi är lösningsorienterad. Det blir så stort, vad betyder det att vara människa då? Det finns många dimensioner där. Vetenskap och kunskap är en, och väldigt mycket handlar om: vad är det goda livet? Vad är det goda livet för alla?”

⁵ Noomi nämner inte dessa åtta principer och ingredienser men jag läser vidare om dem efter intervjun. Principerna har tagits fram för att skapa samklang i hur människor globalt i rörelsens förstår problemen och lösningarna som de agerar inom. De är rörliga och föränderliga. Principerna är: ”Vi respekterar resursbegränsningar och bygger resiliens”, ”Vi främjar inkludering och social rättvisa”, ”Vi arbetar med närhetsprincipen och självorganisering”, ”Vi främjar balans”, ”Vi är en del av ett experimenterande, lärande nätverk”, ”Vi delar fritt med oss av idéer och makt”, ”Vi samarbetar och söker synergier”, ”Vi främjar positiva visioner och kreativitet” (Omställningsnätverket, u.å.).

Kunskapen tycks inte ligga ”där ute” utan i hur vi förstår och tolkar omvärlden och vägen fram i omställningen. Detta liknar **ontologin konstruktivism** när det inte bara finns en kunskap om den vägen – den kan förstås olika av olika sociala grupper. Men det kommer fram inslag av en **strukturellistisk ontologi** då det även finns större strukturer (system), till och med globala sådana, som tycks ligga i konflikt med en annan agenda om vad som är hållbart. Detta har att göra med att Omställningsrörelsen inte förespråkar ordet och begreppet *hållbarhet*. Enligt Noomi handlar det om att ”[...] *vi lever i ett väldigt destruktivt system, ett globalt destruktivt system, och vi pratar ofta om hållbar tillväxt och just tillväxten är ju en del av det här destruktiva systemet.*” Istället använder de sig av begreppet *resiliens* och förespråkar ett motståndskraftigt system, liksom begreppet *regenerativ* som är ”[...] *som livsgivande, man är en del av att regenerera. Inte att man säger att 'ja men vi kan tillåta oss att förstöra såhär mycket om vi låter de här plättarna vara orörda', utan vi behöver respektera de levande systemen.*”

Kunskapen om problemet bygger på en insikt om en större problematik och det ”ohållbara” är systemet som i sig är destruktivt. Utifrån konceptet **auktoritet** speglas här olika miljöagendor och därför spelar därför makt in i vilken agenda som blir gällande och legitim. Kunskapen om vad som är hållbart (eller resilient) ligger i ett annat typ av system där människor respekterar det levande. Det ligger inte i lösningar som ryms inom det rådande dominanta destruktiva systemet. Kring detta resonemang speglas även hur fler än en dominerande kunskap om vad som är hållbart existerar samtidigt och utifrån ett **politiskt-ekologiskt perspektiv** framkommer hur hållbara lösningar är socialt konstruerade och att de befinner sig inom en politisk kontext (Lawhon & Murphy, 2011). Vissa argumenterar för att låta vissa ”plättar” vara orörda medan en annan grupp inte ser det som en tillräcklig lösning på det ohållbara problemet. Istället behövs här en radikalt förändrad syn på ”de levande systemen”. Omställningsrörelsen vill främst se ett mer resilient system och att lokalsamhället ska vara mer självförsörjande. Sammanfattat kan denna dynamik förklaras av att relationer av makt verkar och styr vilken förändringspraktik för hållbarhet som blir dominant.

Argumentet blir ännu tydligare sett till att Noomi pekar på ”coronakrisen” och hävdar att:

”Det är ju inte att vi inte vetat att pandemier kommer. De kommer, det har de alltid gjort i alla tider. Så hur kan man då rättfärdiga ett system som lamslås av en pandemi? Om vi vet att pandemier eller kriser kommer, då kan vi ju inte bygga oss själva in i ett

system som sen är så sårbart att det inte kan hantera det vi vet kommer komma. Det är det som blir extra tydligt nu. Och samtidigt finns det någon som [säger att] 'vi måste få komma tillbaka till business as usual'. Det blir lätt märkligt. Vi borde inte ha nåt business as usual som funkar så här, vi måste ju ha nåt som är motståndskraftigt.”

Kortfattat kan sägas att kunskapen om vad som är hållbart i Omställningsnätverket till stor del handlar om behovet av ett motståndskraftigt/resilient system där människan måste förhålla sig till den levande världen på ett sätt där hon är en del av den. Det finns tydliga strukturalistiska antaganden om den kunskap som är hållbar eftersom problemet, det ohållbara, är inbäddat i ett system som legitimerar vissa lösningar och exkluderar andra. Men hur förstås omställningen som ska leda till ett resilient system? Hur görs kopplingen mellan kunskapen och förändringen?

Tema 2: Förändring för hållbarhet

Om det hållbara kräver en omställning så kräver omställningen här ett annat system. Hur denna förändring ska ske ligger nära en förändring av *idéerna*. Omställning förstås inte ske genom till exempel utsläppsskatter, som Noomi nämner explicit, utan i att fler människor antar idén om att världen är komplex och tolkningsvis att förändringen inte är linjär eller sker genom ”enkla” lösningar. Lawhon och Murphys (2011) **politisk-ekologiska perspektiv** hjälper här till att argumentera för att omställning för hållbarhet bör förstås utifrån att den involverar inte bara teknologiska eller ekonomiska mekanismer utan likaså sociala och kulturella processer. Detta resonemang förtydligas i ett uttalande då Noomi hänvisar till att den psykiska ohälsan är hög i Sverige och menar att det

”[...] vittnar om en kultur som inte är hållbar i det inre, i människans egna. [...] Det här är ju väldigt stora frågor, det är ju inte så enkelt att bara 'ja men om vi har utsläppsskatt kan vi lösa det'. Alltså vi lever ju i en idé om världen, att den är en maskin. Vi har behövt döda världen i idén för att kunna göra det vi har gjort inom jordbruk till exempel, eller inom energiförsörjningen, eller inom vilka storskaliga industrier som helst så har vi behövt förklara för oss själva att man kan ersätta en skog med plantage och att det är samma sak. Men det är ett väldigt enkelt sätt att se på världen. Ekosystem är ju otroligt komplexa.”

Förändringen ligger nära en förändrad idé om världen. Omställningen eller en större transformation av systemet ligger i radikala kulturella skiften som möjliggör andra typer av idéer och därmed också handlingar. Resonemanget stärks av följande uttalande:

”Vi lever om en idé om vår plats på jorden som inte stämmer, som sen har skapat såna här system där vi säger att vi har rätt till allt. Vi har rätt att spränga berg, skövla skogar, fiska ur haven, vi bara gör det. Transformationen kräver att man måste släppa på det man har tagit som sanning. Man ser inte vattnet som man simmar i.”

Transformationen utmanar således vad människor uppfattar som sanning och här återkommer inslag av **strukturalism**. Metaforen om vattnet som man simmar i skulle kunna jämföras med strukturen som opererar ”bakom ryggen” på individuella aktörer. Det här argumentet kan förtydligas. Strukturen, eller vattnet, är den osynliga men likväl materiella delen av verkligheten som påverkar hur vi agerar och vad som är eftersträvansvärt.

För att göra det ännu tydligare vad som menas med idén om världen, och hur den relaterar till förändring, kan det här vara relevant att lyfta några exempel från intervjun. För rörelsen handlar omställningen om att bli mer självförsörjande och motståndskraftiga, som kan förstås som den *yttre* omställningen. Men den innefattar även en *inre* omställning som ändrade begär. Förändringen hamnar här i kontrast till den tolkningsvis dominanta synen på förändring för hållbarhet i samhället som förknippas med ”[...] att vi måste sluta med saker, vi måste sluta konsumera, vi måste sluta äta kött. [...] Fältet jag rör mig på blir bara mindre och mindre vilket blir en väldigt stressig tillvaro eftersom det känns som man bara kan göra fel för systemet är riggat på det sättet.”

Förändringen för rörelsen förknippas istället med att låta handlingarna bli ”*närande istället för tärande*”, som Noomi säger. Det handlar dels om att uppskatta det som finns och att utöva tacksamhet över det en redan har. Det kommer med en känsla av tillräcklighet som bidrar till ett minskat (materiellt) begär.

Det är en **konstruktivistisk ontologi** som präglar den här delen av samtalet om hur förändringen sker. Hållbarhetspraktikerna är som visat tätt inslingrade med idéerna. I praktiken handlar det för Omställningsrörelsen till stor del om självorganisering, där individer testar och gör fel. Detta är enligt Noomi en del av förändringsprocessen. Det kan till exempel handla om odling som form av självhushållning. Konstruktivismen som ontologi

förstår just kreativa lärandeprocesser som fundament i förändringen. Men det kommer även fram en **strukturalistisk ontologi** på nytt då det uttryckligen finns ambitioner om att dessa processer ska spilla över på den politiska domänen som ett nästa steg. Även fast omställningen enligt Noomi handlar om att börja själv, och att rörelsen i Göteborg inte lagt särskilt mycket fokus på att påverka politiker, vill rörelsen ändå mobilisera idéerna som den representerar för att de i nästa steg ska spilla över på den politiska domänen. Bland annat arbetar de, och speciellt Noomi, aktivt för att kommunikativt nå ut bredare genom sociala medier. Enligt Noomi har sociala medier "[...] förändrat förutsättningarna för vår förening att bli relevanta. [...] Om man ser att det är nästan åtta tusen personer som följer den här rörelsen så börjar man på nåt sätt bli lite mer relevant i makthavarnas ögon."

Kommunikationen blir en del i förändringsarbetet för att få ut idéerna. Samtidigt verkar de i ett långsamt system och Noomi ser svårigheter:

"Om vi tänker livsmedelsförsörjningen, att det vi inte får in i jorden nu det kommer vi inte kunna skörda i höst. [...] Att försöka få politiker att förstå det, försöka få till handlingskraft politiskt är långsamma processer." [...] Det är därför något vi måste jobba med återkommande."

Detta kan ses som ett tredje steg av förändring för hållbarhet där påtryckningarna har bidragit till att en annan politik har blivit möjlig. Precis på detta stegvisa sätt förstås förändring utifrån den **strukturalistiska ontologin**; idén som leder till kollektiv mobilisering som trycker på den politiska domänen och förändrar miljöagendan. Som ett sista argument betonar strukturalism vikten av det lokala i förändringen. Detta är uppenbart när rörelsen verkar aktivt i lokalsamhällena.

Tema 3: Agentskapet i förändringen

Förändringen kännetecknas av ett kulturellt skifte, ett förändrat sätt att som människa relatera till den levande världen. Det framkommer hur en transformation av nuvarande system är nödvändig och det är just i idéerna som det startar. Idéerna är tätt inslingrade med praktikerna som i en likt dynamisk relation driver omställningen. Idéerna får här handlingskraft eftersom de när de mobiliseras förändrar hur människor agerar och vilken utveckling som blir eftersträvansvärd. Det är **ontologin strukturalism** som dominerar av bland andra dessa specifika skäl. Till skillnad från den förändringspraktik som representeras Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram, och som argumenterat för i tidigare avsnitt också kännetecknas av

strukturalism, illustreras här agentskapet av en kollektiv vilja att bryta ny mark och transformera systemet. Men det finns nyanser och även **konstruktivistiska ontologiska** antaganden kommer fram när det är just kreativa och kunskapssökande aktörer som hamnar i ljuset i transformationen. Det finns inte *en* tydlig kunskap om vägen framåt utan tolkningen är minst lika viktig när det handlar om att ställa mer existentiella frågor om vad det innebär att vara människa i omställningen.

4.3 Intervju C

Tillsammansodlingen och medlem "Hektor"

4.3.1 Bakgrund till intervjun – beskrivning av föreningen

Tillsammansodlingen är ett odlingskooperativ som grundades som en del av Omställningsrörelsen i Göteborg år 2009. Den är uppbyggd som en förening där medlemmarna engagerar sig ideellt. Fröet till föreningen såddes när en grupp personer med ekonomiskt stöd från Arbetsförmedlingen fick lära sig ekoodling av en äldre bonde. Odlingen ligger i Mölndal men har fått ringar på vattnet och flera andra liknande odlingar har utvecklats och fortsätter att utvecklas runt om Göteborg. Genom att tillsammans driva den ekologiska bär- och grönsaksodlingen i en form av lärande och kunskapsutbyte vill föreningen bidra till ett mer hållbart samhälle (Odlingsföreningen Tillsammans, 2019.).

4.3.2 Intervjun

Föreningen består av ett femtiotal medlemmar (år 2020) och en av dessa är Hektor som gick med för ungefär åtta år sedan. Intresset för odlingen väcktes hos honom som en del av ett större miljöengagemang, men att han själv började odla var först som ett sätt att få mat billigt. Idag innebär odlingen för Hektor även ett sätt att förbättra livsmedels säkerheten och han tror på vikten av att det lokala samhället producerar stor del av den egna livsmedelsförsörjningen, liksom av att äta säsongsbaserat. Samtliga uttalanden som följer nedan är Hektors från intervjutillfället den 7 maj, 2020.

Tema 1: *Kunskap om vad som är hållbart*

Trots att föreningen har förändrats sedan starten finns ändå en bestående grundtanke om att det hållbara förknippas med självhushållning och ekologisk odling av livsmedel. Detta kan förstås i kontrast till vad Hektor benämner som "*konsumtionssamhället och i viss grad en köp- och slängkultur*". Men tanken om det ekologiska och att agera hållbart för miljön

ligger nära tanken om social gemenskap. Hektor pratar om föreningen i relation till det ”ohållbara” och säger:

”Jag tror att de flesta vill vara del av en större helhet på nåt sätt. Många människor vill kunna odla sin egen mat. Sen är det ett litet socialt experiment. Det finns inget som är uppdelat ’det här är mitt och det här är ditt’ utan allt vi har är gemensamt. Du betalar en summa och sen får du ta så mycket grönsaker du vill. Det blir någon form av frihet under ansvar. Det blir en motpol till koloniområden som är mycket mer individualistiska där ’det här är min lott och det där är din lott och aldrig möts vi förutom på varsin sida av stängslet’. Så det är ju en social idé med att man får ha många möten och tanken om att alla ska få tycka till.”

Från detta kan sägas att det inte bara är praktiken i form av själva odlandet som är det hållbara. Lika viktigt tycks det tolkningsvis vara med demokratiska och solidariska former av organisering där medlemmarna som Hektor säger är ”del av en större helhet”.

Det finns en skillnad i vilken typ av odling som är hållbar och den skillnaden har delvis att göra med en förändring över tid. Småskalig odling i pallkragar i staden som tolkningsvis är en relativ ny trend kontrasteras mot odling på jordbruksmark som historiskt försett staden med mat. Utan att skapa en bild av att Tillsammansodlingen strävar tillbaka i tiden på något sätt, finns ändå ett tidsperspektiv inbäddat och historisk utveckling spelar in i förståelsen av vad som är hållbart/ohållbart. Det är således inte någon *ny* kunskap om vad som är hållbart som är centralt, utan hur kunskapen kan återfå en plats i samhället idag. Utifrån Tillsammansodlingen handlar kunskapen om vad som är hållbart till mån och mycket om ett annat sätt att producera mat än det tolkningsvis dominerande sättet i dagens samhälle där människor inte har kunskap om exakt var maten kommer ifrån. Att odla sin egen mat och att sedan ta tillvara på den är något som Hektor menar är ”[...] *kunskaper som tyvärr i vår värld på många sätt har gått förlorad. Om man skulle kunna odla mer i en stadskontext så skulle du också ha en större hållbarhet helt enkelt, och mindre transporter.*”

Detta kan liknas vid Eriksen et al. (2015) beskrivning av hur en **pluralism av kunskaper** existerar samtidigt och hur de befinner sig i kamp med varandra om vilken miljöagenda som ska gälla. Detta kan verka långsökt, men föreningen kan jämföras med en vis syn på hållbar livsmedelsproduktion sett till att den ställs mot den typ av större livsmedelsproduktionen som också innebär att människor förlorat relationen till maten. När intervjun och

Tillsammansodlingen som praktik ses i detta ljus speglas också hur politik och relationer av makt influerar praktiker för hållbarhet, och hur olika miljöagendor befinner sig i kamp om att bli legitima. Föreningen förespråkar inte någon särskild politisk agenda, men Hektor säger att ”[...] *odling på många sätt är en form av politik ändå.*” Detta säger han som en del av svaret på frågan varför han är med i föreningen. Därefter lägger han till: ”[...] *för det är ju ändå ett ifrågasättande av att vi ska ha mat från hela världen året om hela tiden. Och du får en relation till det du äter om du faktiskt har odlat det själv.*”

Utifrån detta, hur beskrivs processerna för att lokalt bli mer självförsörjande på mat och för att återfå en relation till maten vi äter? Hur görs kopplingen mellan kunskapen och förändringen? Hur förstås en mer storskalig förändring till ett mer hållbart samhälle som Tillsammansodlingen har ambitionen om att bidra till?

Tema 2: Förändring för hållbarhet

Vad som genomsyrar föreningen som hållbarhetspraktik är att förändringen ligger nära praktiken som föreslår att just de vardagliga rutinerna är högst centrala för hur förändring/omställning för hållbarhet sker. Det är **ontologin relationism** som kommer fram tydligast då förändringen ligger i att människor behöver skapa nya rutiner och mönster som då driver hållbar förändring framåt. Det här argumentet kan förtydligas genom ett exempel från intervjun när Hektor säger att ”[...] *den kunskap som jag tycker att flera skulle ha är att om folk visste var maten kommer ifrån och själva odlade i viss mån så skulle man handla och tänka mer på jordbruksmark och den större rollen av livsmedelsproduktion.*” En tolkning utifrån detta är att förändringen för hållbarhet är tätt relaterad till kunskapen om praktiken. Om människor till större utsträckning bekantar sig med odling utvecklas insikter om behovet av en större förändring av livsmedelssystemet.

Det finns fler aspekter som stärker antagandet om att det är en **relationistisk ontologi** som genomsyrar praktiken. Utifrån relationism i relation till socioteknologisk omställning hamnar ljuset på ”socio” för att analysera normaliseringen av särskilda användarpraktiker i det vardagliga livet (Geels, 2010, s. 503). För att exemplifiera kan det handla om att inte enbart *utbudet* av mat i butikerna styr förändring, utan vad som är intressant är hur *efterfrågan-sidan* driver förändring när de vardagliga rutinerna ändras. När fler och fler människor antar ett visst beteende, som i fallet skulle vara odling, normaliseras det och skapar en ökad

efterfrågan som driver en större samhällsförändring, i fallet livsmedelproduktionen. Sett från ett **relationistiskt ontologiskt** antagande om förändring hamnar fokus på just de lokala kroppsliga praktikerna och normaliseringen av dessa, och mindre på själva teoretiseringen (ibid., s. 502).

Den förändringspraktik som föreningen representerar är tydligt förankrad i lokalsamhället. **Relationismen** bortser från multi-nivå-perspektivet och ser specifikt det lokala som arenan för förändring. För Tillsammansodlingen handlar det om att människor på lokal nivå skaffar sig ökad kunskap om matens ursprung som får vidare effekter för den hållbara staden i stort. Det handlar om att ”[...] *du har en fritid där du odlar [...] och har du en miljökontext så finns en större risk att du kommer göra det i vardagliga livet också, det blir som ringar på vattnet.*” Ringarna på vattnet handlar om att flera av medlemmarna har inspirerats av praktiken och startat upp egna liknande små projekt runt om Göteborg.

I fråga om hur förändringen förstås i Tillsammansodlingen som hållbarhetspraktik finns även inslag av **ontologin konstruktivism**. Deltagandet i odlingskooperativet kan liknas vid sociala lärandeprocesser. Konstruktivismen förstår inte förändringen för hållbarhet som att det finns *en* (teknologisk) lösning utan olika sociala grupper representerar många olika ”gröna alternativ” av hållbarhetspraktiker. Vägen till ett mer hållbart samhälle präglas oundvikligen av konflikter då visioner om hållbarhet i sig handlar om vilken framtid människor vill se, och då det råder skilda meningar om hur den ska se ut. Det här argumentet blir tydligare sett till hur den hållbarhetspraktik som Tillsammansodlingen representerar inte nödvändigtvis har samma hållbarhetsvision som andra samhällsaktörer. Detta resonemang följer av detta uttalande:

”[...] Där Tillsammansodlingen ligger finns det diskussioner om dom längre fram i framtiden ska ställa uppställning för tåg i och med västlänken för att järnvägen behöver byggas ut. Då har du en intressekonflikt där jordbruksmark mot utbyggnad av järnväg, som båda två på många sätt gynnar miljön. [...] I ett framtida hållbarhetstänkande och i en värld där vi inte kan transportera som i dag så blir det ju viktigt att folk kan odla och då fyller Tillsammansodlingen en viktig funktion.”

Här syns hur olika miljöagendor existerar samtidigt och utifrån ett **politisk-ekologiskt perspektiv** är det därför av vikt att visa på hur makt spelar in i och påverkar vilken agenda som ska gälla. Tillsammansodlingen är inte en uttalad politisk förening men uttalandet ovan

kan tolkas utifrån att föreningen likväl är del av ett samhälle där intressekonflikter existerar och som illustrerar hur omställningen till ett hållbart samhälle betyder en omfördelning av resurser. Enligt Lawhon och Murphy (2011) innebär det som förlängning att förändringsprocesser för hållbara samhällen skapar både vinnare och förlorare. I den här kontexten skulle det innebära att inte samtliga sociala grupper som har olika intressen i förändringen kan få sin agenda representerad, utan att det är en konstant kamp om vilkas intressen som ska ta plats och vilka prioriteringar som ska göras i hållbarhetsfrågor.

Tema 3: Agentskapet i förändringen

Utifrån resonemanget som förs hittills har det framkommit hur agentskapet ligger nära praktikerna och de vardagliga rutinerna. Tillsammansodlingen består av en diversifierad grupp personer som engagerar sig av olika anledningar. Det är inte en homogen kollektiv identitet som driver utan rörelsen består av ett nätverk av individuella identiteter som genom förändrade preferenser, intressen och rutiner driver förändringen.

4.4 Intervju D

Stadslandet och tidigare projektledare "Mia"

4.4.1 Bakgrund till intervjun – beskrivning av projektet

Stadslandet är ett regionalt stadsutvecklingsprojekt (2017–2020) som syftar till att stärka aktörer i Göteborgsområdena Angered, Norra Hisingen och Östra Göteborg. Centralt är mötet mellan stad och land och hur lokalsamhällena kan utvecklas genom hållbar affärsutveckling som smarta tjänster och gröna produkter inom transport, livsmedel, turism och återbruk. Projektet drivs av Business Region Göteborg (BRG) tillsammans med Göteborgs Stad och Coompanion, och medfinansieras av Europeiska Unionen (Göteborgs Stad, 2018). Det ska här nämnas att projekttiden tog slut under tiden då den här studien genomfördes, men att projektägarna nu ser över finansiering för att kunna driva vidare projektet.

4.4.2 Intervjun

Inom ramen för projektet har Mia varit projektledare. Hon är anställd som näringslivsutvecklare på BRG och har även varit involverad i forskningsfrågorna i projektet. Mia har varit en del av *Stadslandet* som ett stadsutvecklingsprojekt med syfte att hitta vägar för att minska stadens koldioxidutsläpp i Göteborg. Samtliga uttalanden som följer nedan är Mias från intervjutillfället den 8 maj, 2020.

Tema 1: Kunskap om vad som är hållbart

Som ett stadsutvecklingsprojekt med fokus på näringslivsutveckling ligger det hållbara både i att stärka lokalsamhällena och att parallellt arbeta med hänsyn till behovet av minskade koldioxidutsläpp för en hållbar stad. Som grundtanke utgår hållbarhetspraktiken utifrån ”de tre dimensionerna av hållbarhet” som tydligast kommer fram på Göteborg Stads sida för Stadslandet där det står att *”Det är viktigt att staden utvecklas hållbart. Inte bara kring miljön, utan även kring social och ekonomisk hållbarhet. Eftersom alla tre delar hänger ihop.”* (Göteborgs Stad, 2018). Dessa tre delar nämner även Mia i samband med att hon pratar om bakgrunden till projektet.

Vidare har projektet inte haft någon direkt uttalad koppling till FN:s Globala mål och Agenda 2030, som Mia menar beror på att det inte fanns någon större kommunikation i samhället kring agendan vid tidpunkten då projektet startade. Projektets botten i behovet av att minska koldioxidutsläppen i staden och blicken riktades mot de aktörer som man ansåg hade störst påverkan på dessa. Projektet formades med syfte att lyfta näringsperspektiven och Mia berättar att *”[...] själva ansökan gick under hållbar stadsutveckling där de mänskliga resurserna skulle lyftas fram och tillgängliggöras i demokratiska processer.”*

Projektet har involverat forskare och en central del av projektet är just akademisk kunskapsproduktion och en nära relation mellan praktik och akademi för att bidra till hållbarhet. Det kommer fram att *ny kunskap är viktigt i hållbar stadsutveckling som förklaras av att ”[...] det är ju nya områden vi pratar om som Stadslandet har opererat i. Så det behövs ny kunskap inom detta fält för att flytta fram positionerna till att bli en hållbar stad generellt sätt.”* Samtidigt har projektet arbetat med de existerande kunskaperna som aktörer i lokalsamhällena i nordöstra Göteborg besitter. Det framkommer att det inte finns en helt självklar relation mellan forskning och lokal kunskap och utbytet däremellan. Detta syns i följande uttalande:

”Det krävs att man bygger ett förtroende mellan praktik och akademi för att på nåt sätt kunna arbeta med kunskapsskapande. Och här är vi bara i början. Vissa ser värdet av den akademiska kunskapsutbildningen och för andra är det ett hot. [...] Här krävs det nya arbetsformer och också tid för dom som arbetar i praktiken att avsätta tid för att skapa ny kunskap. [...] Det är också tidskrävande, att dela med sig av sina reflektioner

och att det blir kunskap. Den traditionen har vi inte riktigt heller, att ge det utrymmet, att kunskapsdela för att skapa ny kunskapsproduktion.”

Sammanfattningsvis kan sägas att projektet utgår från att staden ska utvecklas hållbart utifrån såväl ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter för att minska koldioxidutsläppen. Ny kunskapsproduktion tycks vara centralt när stadsutveckling beskrivs som ett nytt fält. Men hur görs kopplingen mellan det som ska uppnås och den förändring som förespråkas?

Tema 2: Förändring för hållbarhet

Som nämnt har projektet kretsat kring de gröna näringarna i lokalsamhällena. I kontext av detta ligger den centrala förändringen i den ekonomiska strukturen, i innovationer och stärkt näringsliv i den lokala miljön. Att stärka de lokala näringarna är en fundamental del av Stadslandet och har att göra med att Business Region Göteborg blev projektägare. De har ”[...] haft som ansats att arbeta med de gröna näringarna, med gröna innovationer, som en del av att utveckla lokalsamhällena i Nordost. Man har fokus på företagande och har jobbat i den lokala kontexten för att synliggöra de lokala resurserna och initiativen som finns. [...]” Det lokala har innefattats av områden på Norra Hisingen och i Angered och ”[...] operationen har omfattat att man tagit fram en livsmedelsstrategi, tittat på transportlösningar, framtidsmodeller och Nordost som destinationsutveckling [...]”. Genom att ta tillvara på de resurser som redan fanns, både i form av outnyttjad mark och resurserna hos människorna, ska projektet bidra till förändring för hållbarhet.

I Stadslandet möts stad och land och projektet handlar om att nyttja de lokala resurserna som ligger i det gränslandet. Vägen dit ligger i att utifrån ett företagarperspektiv omvandla och ta tillvara på resurserna för att skapa nytta. Som nämnt relaterar denna inriktning till att det var just BRG som tog på sig ledarrollen i projektet. Samtidigt säger Mia att:

”[...] Det tror jag är bra att det finns ett tydligt företagsperspektiv för det är ju ändå det som ska försörja oss framåt. Det måste till företag om vi ska arbeta med de här frågorna. Det kan inte ligga på samhället, institutioner, det måste vara företagen som flyttar fram det. Jag ser inte nån nackdel i det på något sätt, absolut inte. Men i det här fallet [Stadslandet] så hör det till historien att det blev BRG som blev projektägare.”

Sett till detta är det huvudsakligen **ontologin evolutionism** som präglar synen på förändring för hållbarhet som projektet innebär. Det motiveras av att det är specifikt innovationer hos

entreprenörer i det ekonomiska systemet som är av vikt, som att utveckla gröna teknologier, men de verkar inte isolerat från politiska processer och kräver också att allmänheten är med liksom att förändringsprocesserna inkluderar många olika deltagare. Detta argument kan förtydligas.

För att nå målet av en hållbar stadsutveckling används mötesplatserna i lokalsamhället som arenor för förändring. I dessa möts näringslivsaktörer för att nätverka, knyta kontakter, dela kunskaper och tillsammans arbeta fram bland annat ”lokalekonomiska analyser” eller handlingsplaner med syfte att implementera hållbarhet i verksamheterna. Samverkan ger möjlighet till att ”marknadsföra sig under samma tak”, som Mia uttrycker. Det framkommer även hur samtliga sektorer i samhället behöver finnas i en bredare omställning för hållbarhet:

”[...] Vi har arbetat mycket tvärfunktionellt. Då är det penta helix, att man arbetar med civilsamhället, med företagen, med föreningar, med akademin och offentlig sektor. [...] Om man ska få det hållbart då måste ju alla med på tåget. Det går inte att säga ’nej vi tycker inte du ska vara med’, utan alla måste med. Det är ett tvärfunktionellt arbetssätt som är långsiktigt hållbart i det här.”

Förändringspraktiken handlar här om att många samhällsaktörer och grupper involveras i projektet och det är viktigt att enas kring vad som ska uppnås. Det kommer fram att det inte alltid finns identiska intressen i förändringen. Dessa kan handla om att: *”[...] politiken har sina agendor, akademin sina och civilsamhället [sina].”* Enligt Mia är det viktigt att mötas i detta för att *”[...] förstå varandras vardagar och ha ett gemensamt målfokus.”* Det är även viktigt *”[...] att man inte utgår från det lilla utan man måste se från ett makro-perspektiv.”* I förändringen för hållbarhet menar Mia att det inte finns en gemensam Agenda 2030 för samtliga aktörer och i detta behöver *”[...] vi själva bli mindre men agendan bli högre.”*

Som tidigare argumenterat finns inslag av **evolutionism** sett till den inriktning som projektet har av metoderna för att uppnå förändring, det vill säga en drivande ”grön näring” som likväl behöver stöd av politik och allmänhet. Men det blir mer och mer tydligt att **ontologin konstruktivism** präglar synen på förändring för hållbarhet. Med detta syftas på att evolutionismen är fixerad vid att rationaliteten driver förändringen, men i projektet (och konstruktivismen) handlar förändringen ännu mer om hur människor i interaktion skapar gemensamma tolkningar om utvecklingen framåt. Det är då fundamentalt med gemensamma mål och visioner för hållbar förändring. I projektet beskrivs de inblandade aktörerna ha olika

vägar och agendor att arbeta utifrån och för att hållbarhetsarbetet ska lyckas bör aktörerna arbeta mot ett gemensamt mål. Detta menar Mia kan var utmanande men

”[...] om vi inte försöker hantera de här utmaningarna så kommer vi ju inte framåt. Det är vad-frågan som blir huvudagendan. Sen hur:et utifrån de olika aktörernas egen agenda - det får bli sekundärt annars kommer vi inte framåt.”

Det blir här tydligt att de inblandade aktörerna behöver överbrygga de egna preferenserna för att mötas i ett större syfte. I projektet framgår det att skilda intressen och målkonflikter ska läggas åt sidan för att istället *”[...] kommunicera och se vad kan vi mötas kring. Vad har vi gemensamt? Vad är vinnarförhållandet kring att vi möts?”*, som Mia uttrycker. Utifrån ett **politisk-ekologiskt perspektiv** kan detta dock lyftas fram i ett annat ljus där makt spelar in. Med utgångspunkt i Lawhon och Murphys (2011) resonemang är (som även tidigare nämnt) politiska beslut och strategier i miljöfrågor inte neutrala utan konfliktladdade då de inkluderar en omfördelnings av resurser. När en särskild hållbarhetsvision operationaliseras innebär det implicit att vissa sociala grupper får sin vision representerad och andra inte. Detta innebär inte att en gemensam agenda kring hållbarhet inte fyller någon funktion, utan argumentet handlar här om att synliggöra hur gemensamma visioner riskerar att exkludera vissa röster när sociala grupper agerar utifrån olika startpunkter och förutsättningar, med olika intressen och syner på vad hållbar förändring är och ska vara.

Tema 3: Agentskapet i förändringen

Sett utifrån projektets inriktning på gröna näringar fyller företag och innovationer en roll i att driva förändringen. Men projektet drivs fram i lärandeprocesser, både mellan akademi och praktik, och i interaktioner mellan aktörerna som projektet direkt involverar. I intervjun lyfts även att projektformen är tidsbegränsad och att mer långsiktiga strukturella förändringar tar tid. Erfarenheterna som projektet har inneburit behöver enligt Mia *”[...] in i politiken, i de politiska styrstrukturerna för förändring”*. I denna kontext betonas vikten av att politiken behöver visa intresse för att lyfta frågorna framåt, och så förändras strukturen.

Några slutord

Analysen har behandlat fyra olika praktiker som verkar för en förändring för att samhället ska bli mer hållbart. Gemensamt finns en vetskap om att samhället behöver ställa om för att bland annat minska koldioxidutsläppen, säkra livsmedelsförsörjningen och bevara den biologiska

mångfalden. Utifrån det teoretiska ramverket har intervjuerna analyserats utifrån hur kopplingen mellan vad som ska uppnås och vägen dit görs i praktikerna. Syftet har inte varit att jämföra och ställa de olika praktiker mot varandra, utan låta de representera en pluralism av hållbarhetspraktiker som verkar för förändring för en mer hållbar stad i Göteborg. Det är däremot intressant att som ett sista steg i studien diskutera vilka likheter och skillnader som kommit fram i resultatet, hur resultatet ska tolkas och vilka slutsatser som kan dras.

Kapitel 5. Diskussion och slutsatser

Baserat på förra kapitlet, hur kan analysen sammanfattas? Vilka slutsatser kan dras baserat på resultatet? Hur förstås förändringen lika eller olika i hållbarhetspraktikerna? På vilket sätt bidrar studien med kunskap om hur mer omfattande systemförändring för hållbarhet kan bli verklighet? Nedan följer en slutdiskussion kring dessa frågor.

Den här explorativa och tolkande studien har bidragit till kunskapen om hur vi individuellt och kollektivt förstår förändring. De fyra hållbarhetspraktikerna representerar fyra sätt att inom ramen för socioekologisk stadsutveckling bringa förändring för ett mer hållbart samhälle i Göteborg. Praktikerna har studerats utifrån frågor kring vilken typ av kunskap som ligger till grund för vad som anses som hållbart, och hur förändringen i relation till detta förstås. Med hjälp av teorier som med samhällsvetenskapliga ontologier beskriver omställning för hållbarhet utifrån olika grundantaganden om hur förändring sker, har studien synliggjort mönster i praktikerna. Det politiskt-ekologiska perspektivet har bidragit med att lyfta fram frågor om makt som spelar in i förändring för hållbarhet.

Gemensamt finns en kunskap om att nuvarande läge (samhälle/natur/klimat) är ohållbart. Däremot finns skillnader i vilken roll som **kunskap** spelar. Stadsutvecklingsprojektet betonar vikten av akademisk kunskap och förankrandet av denna i praktiken. Kunskapen om vad som är hållbart för Omställningsrörelsen spelar på behovet av ett mer motståndskraftigt samhälle och synen på kunskapen är mer relativ när den är kopplad till erfarenhet och existentiella frågor om vad det innebär att vara människa i ett sådant samhälle. Miljö- och klimatprogrammet baserar sig på (natur)vetenskaplig expertis och för odlingskooperativet ligger kunskapen nära praktiken och att utveckla en förståelse och relation till sin livsmedelskedja.

En första slutsats handlar här om att praktikerna visar på att förändring för hållbarhet i stort består av en pluralism av kunskaper om vad som är hållbart. I studien har det politiskt-ekologiska perspektivet bidragit med att spegla hur kunskap kan förstås olika, hur olika miljöagendor existerar samtidigt och således bidragit till att problematisera en objektiv kunskap om vad som utgör hållbara praktiker. Fokus har därför legat på att belysa agentskapet i dessa praktiker och hur aktörerna subjektivt verkar för att förändra synen på vad som är hållbart.

Om vi flyttar blicken till *förändringen* för hållbarhet har resultatet visat på vissa likheter i hur praktikerna, till olika utsträckning, förespråkar en bred representation av samhällsaktörer och att kunskapsutbyte och lärandeprocesser är kärnan i förändringen. Därtill finns en gemensam syn på att kunskapen som kommer ur praktikerna behöver in i de politiska styrmedlen. Ontologiskt återfinns dock skillnader. Det rör sig om att praktikerna förstår ”problemet” olika och betonar individ eller struktur olika mycket. I stadsutvecklingsprojektet och miljö- och klimatprogrammet finns inte samma problemformulering kring rådande system. I de två civilsamhällesdrivna praktikerna finns en tydligare relation mellan problem och systemförändring. Dessa skillnader behöver förstås utifrån faktumet att hur förändring förstås präglas av praktikernas unika kontexter med olika syften, roller och uppdrag. Efter att ha inkluderat politiskt-ekologiska perspektiv kan studien resultera i **en andra slutsats**. Bredden av förändringspraktiker speglar relationer av makt i samhället då individuella och kollektiva mål och intressen befinner sig i en kamp och att lösningar därför inte bör förstås som linjära och neutrala utan inbäddade i sociala kontexter. Studien har illustrerat hur såväl små som stora praktiker befinner sig i denna dynamik och ”pushar” för sin agenda.

Denna insikt bidrar till att guida en större samhällsförändring eftersom den öppnar för frågan om det är möjligt, eller kanske rentav eftersträvansvärt, att mötas i en gemensam hållbarhetsagenda. Om svaret är ja har studien bidragit med ökad kunskap om att det främst kanske inte är mängden objektiv kunskap som ska öka takten på förändringen utan studien belyser olika former av individuellt och kollektivt agentskap, och att en pluralism av kunskaper behöver vägas in. Det finns ett värde i att flytta fokus från *kunskap* till *förändring* när det här har synliggjorts hur underliggande ontologiska antaganden om världen präglar hur vi förstår miljö- och klimatproblem, och hur vi praktiserar förändring. Beroende på antagande blir en typ av förändring tänkbar medan en annan inte. Att väga in detta bidrar till att överbrygga glappet mellan kunskap och förändring eftersom fler än en typ av kunskap då blir

relevant, och således öppnas andra alternativ som kan bringa transformativ förändring. Studien kan därför förstås som ett försök att främja ett intresse av att forskningsmässigt studera omställning med syfte att utmana större antaganden och dominanta paradig, för att bredda bilden av vad förändring för hållbarhet är och ska vara.

Kapitel 6. Avslutning

6.1 Förslag på vidare forskning

Den här studien har inte haft ett undersökande syfte att studera hållbarhetspraktikerna för att bidra med kunskap som kan guida praktikerna. Det har inte heller funnits möjlighet att närmre studera och teoretiskt bemöta de hinder som kan dyka upp i former av samverkan kring hållbarhet som förespråkas allt mer. För att överbrygga glappet mellan kunskap och handling är detta ett intressant forskningsfält, som skulle gynnas av studier som är nära förankrade i praktiken och vidare använder kombinationen av insikter om olika agentskap, ontologiska paradig och maktdynamiker för att vidare vägleda omställningen. Den här studien utgör en del i den växande hållbarhetsforskningen som utgår från det sociala i miljöproblem och som vidare föreslår hur hållbarhetsstudier gynnas av politiskt-ekologiska perspektiv som ser hållbarhet och rättvisa gå hand i hand.

Referenslista

Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok* (1:a uppl.). Stockholm: Liber.

Bergström, G., & Ekström, L. (2018). Tre diskursanalytiska inriktningar . I K. Boréus & G. Bergström (4:e uppl. red.), *Textens mening och makt* (s. 253–304). Lund: Studentlitteratur.

Bergström, G., & Svärd, P-A. (2018). Idé- och ideologianalys. I K. Boréus & G. Bergström (4:e uppl. red.), *Textens mening och makt* (s. 133–178). Lund: Studentlitteratur.

BEYOND 2020. (u.å.). *Beyond 2020 June 9-11 World Sustainable Built Environment Conference*. Hämtad 2020-05-12 från <https://beyond2020.se/>

Brondizio, E., O'Brien, K., Bai, X., Biermann, F., Steffen, W., Berkhout, F., . . . Chen, C. (2016). Re-conceptualizing the Anthropocene: A call for collaboration. *Global Environmental Change*, 39, 318-327.

Chan, K. (u.å.). What Is Transformative Change, and How Do We Achieve It? *IPBES*. Hämtad från <https://ipbes.net/news/what-transformative-change-how-do-we-achieve-it>

De Haan, F., & Rotmans, J. (2018). A proposed theoretical framework for actors in transformative change. *Technological Forecasting & Social Change*, 128, 275-286.

Dubois, A. (2019). Translocal practices and proximities in short quality food chains at the periphery: The case of North Swedish farmers. *Agriculture and Human Values*, 36(4), 763-778.

Eriksen, S., Nightingale, A., & Eakin, H. (2015). Reframing adaptation: The political nature of climate change adaptation. *Global Environmental Change*, 35, 523-533.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (5:e uppl.). Stockholm: Wolters Kluwer.

European Environment Agency (EEA). (2019). *Sustainability transitions: policy and practice* (EEA rapport, 2019:09). Hämtad från

<https://www.eea.europa.eu/publications/sustainability-transitions-policy-and-practice>

Finco, A., & Nijkamp, P. (2010). Pathways to urban sustainability. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 3(4), 289-302.

Fischer, L-B., & Newig, J. (2016) Importance of Actors and Agency in Sustainability Transitions: A Systematic Exploration of the Literature. *Sustainability*, 8(5), 476-497.

Flick, U. (Ed.). (2007). *Doing interviews*. London: SAGE Publications Ltd.

Geels, F. (2010). Ontologies, socio-technical transitions (to sustainability), and the multi-level perspective. *Research Policy*, 39(4), 495-510.

Göteborg & CO. (u.å.). *Our approach to sustainability*. Hämtad 2020-04-22 från <https://www.goteborg.com/en/convention-bureau/sustainability/our-approach-to-sustainability/>

Göteborgs Stad. (2018). *Stadslandet Göteborg*. Hämtad 2020-04-22 från <https://stadsutveckling.goteborg.se/stadslandet>

Göteborgs Stad. (2020). *Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021–2030: Remissversion*. Hämtad från <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/d4253b12-96ba-48c9-88f1-a0596b54603b/Göteborgs+Stads+miljö-+och+klimatprogram+2021-2030.pdf?MOD=AJPERES>

Hoffman, M., Lubell, M., & Hillis, V. (2014). Linking knowledge and action through mental models of sustainable agriculture. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(36), 13016-13021.

Holmgren, M. (2020, 20 april). Nio av tio oroas över arbetslöshet och ekonomi. *Dagens Nyheter*. Hämtad från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/nioavtiooroasoverarbetsloschettoekonomi/?forceScript=1&variantType=large>

Holt Giménez, E., & Shattuck, A. (2011). Food crises, food regimes and food movements: Rumblings of reform or tides of transformation? *Journal of Peasant Studies*, 38(1), 109–144.

IEA (2019). *Global Energy & CO2 Status Report 2018: The latest trends in energy and emissions in 2018*. Hämtad från <https://www.iea.org/reports/global-energy-co2-status-report-2019/emissions>

Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES). (2019). *The global assesment report on biodiversity and ecosystem services: Summary for policy makers*. Hämtad från https://ipbes.net/sites/default/files/202002/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers_en.pdf

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2020). *Climate Change and Land: An IPCC Special Report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems: Summary for Policymakers*. Hämtad från https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/4/2020/02/SPM_Updated-Jan20.pdf

Kates, R., Clark, W., Corell, R., Hall, J., Jaeger, C., Lowe, I., . . . Svedin, U. (2001). Sustainability Science. *Science*, 292(5517), 641-642.

Kuokkanen, A., Nurmi, Mikkilä, Kuisma, Kahiluoto, & Linnanen. (2018). Agency in regime destabilization through the selection environment: The Finnish food system's sustainability transition. *Research Policy*, 47(8), 1513-1522.

Lagerlöf, B. (2020, 18 mars). Nytt program för att Göteborg ska bli en ekologiskt hållbar stad. *Vårt Göteborg*. Hämtad från

<https://vartgoteborg.se/miljo-o-kretslopp/nytt-program-for-att-goteborg-ska-bli-en-ekologiskt-hallbar-stad/>

Lawhon, M., & Murphy, J. T. (2011). Socio-technical regimes and sustainability transitions: Insights from political ecology. *Progress in Human Geography*, 36(3), 354-378.

Leeuw, S., Wiek, A., Harlow, J., & Buizer, J. (2012). How much time do we have? Urgency and rhetoric in sustainability science. *Sustainability Science*, 7(1), 115-120.

Loorbach, D., Frantzeskaki, N., & Avelino, F. (2017). Sustainability Transitions Research: Transforming Science and Practice for Societal Change. *Annual Review of Environment and Resources*, 42(1), 599-626.

Markard, J., Raven, R., & Truffer, B. (2012). Sustainability transitions: an emerging field of research and its prospects. *Res. Policy*, 41(6), 955-967.

Miller, T., Wiek, R., Sarewitz, A., Robinson, D., Olsson, J., Kriebel, L., & Loorbach, D. (2014). The future of sustainability science: A solutions-oriented research agenda. *Sustainability Science*, 9(2), 239-246.

Mohanty, C. T. (2003). *Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Durham & London: Duke University Press.

Mont, O., Lehner, M., & Heiskanen, E. (2014). *Nudging: Ett verktyg för hållbara beteenden?* (Naturvårdsverket rapport, 2014: 6642). Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6642-0.pdf?pid=14231>

O'Brien, K. (2012) Global environmental change II: From adaptation to deliberate transformation. *Progress in Human Geography*, 36(5), 667–676.

O'Brien, K. (2013). Global environmental change III: Closing the gap between knowledge and action. *Progress in Human Geography*, 37(4), 587-596.

Odlingsföreningen Tillsammans. (2019). *Tillsammans gör vi världen grönare*. Hämtad 2020-05-18 från <http://tillsammansodlingen.se/>

Omställning Göteborg. (u.å.). *Omställning Sverige*. Hämtad 2020-05-20 från <http://www.omstallninggoteborg.se/omstallning-sverige/>

Omställningsnätverket. (u.å.) *Åtta principer*. Hämtad 2020-05-20 från <http://xn--omstallning-t5a.net/om/atta-principer/>

Regeringskansliet. (2018). *Handlingsplan för Agenda 2030 2018-2020* (Finansdepartementet rapport, 2018:3). Hämtad från <https://www.regeringen.se/49e20a/contentassets/60a67ba0ec8a4f27b04cc4098fa6f9fa/handlingsplan-agenda-2030.pdf>

Reid, W.V., Chen, D., Goldfarb, L., Hackman, H., Lee, Y.T. K. Mokhele, ... Whyte, A. (2010). Earth system science for global sustainability: Grand challenges. *Science*, 330 (6006), 916-917.

Scheller, D., & Thörn, H. (2018). Governing 'Sustainable Urban Development' Through Self-Build Groups and Co-Housing: The Cases of Hamburg and Gothenburg. *International Journal of Urban and Regional Research*, 42(5), 914-933.

Seyfang, G., & Haxeltine, A. (2012). Growing grassroots innovations: Exploring the role of community-based initiatives in governing sustainable energy transitions. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 30, 381-400.

Shove, E., & Walker, G. (2007). Caution! Transitions Ahead: Politics, Practice, and Sustainable Transition Management. *Environment and Planning A*, 39(4), 763-770.

Simon, D., Arfvidsson, H., Anand, G., Bazaz, A., Fenna, G., Foster, K., . . . Wright, C. (2016). Developing and testing the Urban Sustainable Development Goal's targets and indicators – a five-city study. *Environment & Urbanization*, 28(1), 49-63.

Smit, W. Simon, D., Riise, J., Hemström, K., Durakovic, E., Dymitrow, M., & Haysom, G. (2019). The Challenge of Conflicting Rationalities about Urban Development: Experiences from Mistra Urban Futures' Transdisciplinary Urban Research. Från *Trialog 2019 Conference: "Whose Knowledge Counts? The Meaning Of Co-Productive Processes For Urban Development And Urban Research"*, Institute Of Urban Planning And Design (Städtebau Institut) På University Of Stuttgart, 7–9 November 2019, Stuttgart, Tyskland.

Sprague, J. (2005). *Feminist Methodologies for Critical Researchers*. Lanham: AltraMira Press.

Stockholm Resilience Center. (u.å.). *The nine planetary boundaries*. Hämtad 2020-04-22 från <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries/planetary-boundaries/about-the-research/the-nine-planetary-boundaries.html>

Svensson, P. (2019). *Diskursanalys* (1:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Sveriges regioner och kommuner (SKR). (2019a). *Regionala initiativ inom Agenda 2030 i Sverige: Exempelsamling*. Hämtad från <https://skr.se/download/18.125bed0a16eac0acf392c6e/1575274668944/Regionala%20initiativ%20inom%20Agenda%202030%20i%20Sverige.pdf>

Sveriges regioner och kommuner (SKR). (2019b). *Kommunala initiativ inom Agenda 2030 i Sverige: Exempelsamling*. Hämtad från <https://skr.se/download/18.125bed0a16eac0acf392c58/1575274641898/Kommunala%20initiativ%20inom%20Agenda%202030.pdf>

Tahvilzadeh, N., Montin, S., & Cullberg, M. (2017). Functions of sustainability: Exploring what urban sustainability policy discourse "does" in the Gothenburg Metropolitan Area. *Local Environment: The Future of Sustainable Cities: Governance, Policy and Knowledge*, 22(1), 66-85.

Tunström, M., Gunnarsson-Östling, U., & Bradley, K. (2019) *Socioekologisk stadsutveckling: begrepp och lokal praktik*. Stockholm: Arkitektur Förlag.

Turnheim, B., & Nykvist, B. (2019). Opening up the feasibility of sustainability transitions pathways (STPs): Representations, potentials, and conditions. *Research Policy*, 48(3), 775-788.

United Nations (UN). (2019). *The Sustainable Development Goals Report 2019* (United Nations rapport: 2019). Hämtad från <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2019.pdf>

United Nations (UN). (u.å.). *Sustainable Development Goals*. Hämtad 2020-04-22 från <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>

United Nations Environment Programme (UNEP). (u.å.). *The UN Environment Programme at the Sustainable Development Goals Summit*. Hämtad 2020-04-22 från <https://www.unenvironment.org/unga/our-position/unep-sustainable-development-goals-summit>

UN News. (2019, 11 juli). *Science is 'key' to pushing forward the 2030 Agenda, UN development forum told*. Hämtad från <https://news.un.org/en/story/2019/07/1042301>

Von Oelreich, J., & Milestad, R. (2017). Sustainability transformations in the balance: Exploring Swedish initiatives challenging the corporate food regime. *European Planning Studies: Special Theme Issue: Nordic Food Transitions*, 25(7), 1129-1146.

Wolfram, M., & Frantzeskaki, N. (2016). Cities and Systemic Change for Sustainability: Prevailing Epistemologies and an Emerging Research Agenda. *Sustainability*, 8(2), 144.

World Meteorological Organization (WMO). (2020). *WMO Statement on the State of the Global Climate in 2019* (WMO rapport: 2020). Hämtad från https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=10211

WWF Sweden. (2019). *Five challenges for sustainable cities: WWF Sweden's position on sustainable urban development* (WWF rapport: 2019). Hämtad från https://www.wwf.se/cdn.triggerfish.cloud/uploads/2019/01/sustainablecities_eng.pdf

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide

Förklaringar till intervjuguiden

- 1–5 är intervjuens teman, där 2–4 är huvudtemana för studien.
 - Bokstäver (a-c) är förformulerade frågor på temana som ställs till respondenten.
 - Kursiverat är de hjälp/följdfrågor som ställs till respondenten vid behov.
-

1. Uppvärmning

- a. Berätta lite kort om dig själv och hur du hamnade där du är idag i din roll inom praktiken
- b. Hur ser en vanlig dag ut för dig i coronatider?

2. Kunskap om vad som är hållbart

- a. Berätta om bakgrunden till praktiken
- b. Vilken roll spelar kunskapen i praktiken, är den väldigt styrande?
- c. Hur ser ni på hållbarhet? Vad är det som är ohållbart?
 - *Vad är det som praktiken ska bidra till att lösa?*
 - *Grundas praktiken på några särskilda antaganden om hållbarhet/ohållbarhet?*

3. Förändring för hållbarhet

- a. Varför behövs praktiken?
 - *Hur ska den leda till förändring?*
 - *Om så, vilken typ av förändring är det ni vill åt?*
- b. Hur ska praktiken bidra till en förändring mot en (ekologiskt) hållbar stad i Göteborg?
- c. Finns det andra sociala och ekonomiska processer som måste till?

4. Agentskapet i förändringen

- a. Hur ser du på den roll som ni som aktör har i en omställning till en hållbar stad?
- b. Hur förhåller ni er till andra aktörer i staden i en omställning till en hållbar stad?
- c. Kan du säga något om hur du upplever att ni förhåller er till en bredare omställning även nationellt/globalt?
 - *Vilken roll har det lokala anser du/ni?*

5. Avslutning

- a. Något du vill tillägga eller något annat du undrar över?

Tack!

Bilaga 2. Intervjupersoner

I tabellen nedan framgår vilka personer som deltog i studien, vilken verksamhet de tillhör samt datum för intervjutillfället.

Verksamhet	Namn	Roll	Intervjutillfälle
Miljöförvaltningen, Göteborgs Stad	Mathilda Edlund	Miljöutredare och projektledare för Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021-2030	30 april, 2020
Omställningsnätverket, Omställning Göteborg	Arci Pasanen	Ideellt engagerad och ansvarig för kommunikation	7 maj, 2020
Tillsammansodlingen Mölnadal	Håkan Pettersson	Medlem i föreningen	7 maj, 2020
Business Region Göteborg	Karin Ingelhart	Näringslivsutvecklare, fd projektledare Stadslandet	8 maj, 2020